

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาผลของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่อง จังหวัดนครนายก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

2. จังหวัดนครนายก

3. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

4. แนวคิดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning)

5. ทักษะทางสังคม

6. การวัดเจตคติ

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยในประเทศ

7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

กรมวิชาการ (2545 ง, หน้า 2 – 7) ได้กำหนดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ ที่มีโครงสร้างหลักสูตรยึดหยุ่น กำหนดจุดมุ่งหมาย ซึ่งถือว่าเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในภาพรวม 12 ปี สาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ แต่ละกลุ่มสาระ และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นเป็นช่วงชั้นละ 3 ปี จัดเฉพาะส่วนที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาจัดทำสาระในรายละเอียดเป็นรายปี รายภาค ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่นและคุณสมบัติอันพึงประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติและพลโลก รวมถึงจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละกลุ่มเป้าหมายด้วย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ประกอบด้วยกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม ที่เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ โดยอาจจัดเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มแรก ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอน เพื่อสร้างพื้นฐานการคิด และเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤตของชาติ

กลุ่มที่สอง ประกอบด้วย สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์ และสร้างศักยภาพในการคิด และการทำงานอย่างสร้างสรรค์

ในที่นี้ผู้วิจัยขอกล่าวถึงหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กรมวิชาการ (2545 ค, หน้า 1 – 3) ได้กำหนดความสำคัญ วิสัยทัศน์ สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ ขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ ดังนี้

ความสำคัญ

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ผู้เรียนทุกคนในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาต้องเรียน ทั้งนี้เพราะกลุ่มสาระการเรียนรู้นี้ว่าด้วย การอยู่ร่วมกันบนโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ ซึ่งแตกต่างกันอย่างหลากหลาย การปรับตัวและบริบทสภาพแวดล้อม ทำให้พลเมืองที่รับผิดชอบ มีความสามารถทางสังคม มีความรู้ ทักษะ คุณธรรมและค่านิยมที่เหมาะสม โดยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในทุกด้าน ดังนี้

1. ด้านความรู้ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะให้ความรู้แก่ผู้เรียนในเนื้อหาสาระความรู้รอบยอดและหลักการสำคัญ ๆ ทางสังคมศาสตร์ ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ จริยธรรม สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย ประชากรศึกษา และสิ่งแวดล้อมศึกษา ตามขอบเขตที่กำหนดไว้ในแต่ละระดับชั้น โดยจัดการเรียนรู้ในลักษณะบูรณาการหรือสหวิทยาการ

2. ด้านทักษะและกระบวนการ ในการเรียนสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมผู้เรียนควรจะได้พัฒนากระบวนการต่าง ๆ จนเกิดทักษะและกระบวนการ ดังนี้

2.1 ทักษะการคิด เช่น การสรุปความคิด การแปลความ การวิเคราะห์หลักการ และการนำไปใช้ ตลอดจนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

2.2 ทักษะการแก้ปัญหา ตามกระบวนการทางสังคมศาสตร์ กระบวนการสอบถาม

2.3 ทักษะการเรียนรู้ เช่น ความสามารถในการแสวงหาข้อมูลความรู้ โดยการอ่าน และการสังเกต ความสามารถในการสื่อสาร โดยการพูด การเขียนและการนำเสนอ ความสามารถในการตีความ การสร้างแผนภูมิ แผนที่ ตารางเวลาและการจัดบันทึกรวมทั้งการใช้เทคโนโลยีและ

การสื่อสารสนเทศต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์ในการแสวงหาความรู้

2.4 ทักษะกระบวนการกลุ่ม เช่น ความสามารถในการเป็นผู้นำและผู้ตามในการทำงานกลุ่ม มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายการทำงานของกลุ่ม ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบ สร้างสรรค์ผลงาน ช่วยลดข้อขัดแย้งและแก้ปัญหาของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ด้านเจตคติและค่านิยม กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจะช่วยพัฒนาเจตคติและค่านิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและความเป็นมนุษย์ เช่น รู้จักตนเอง พึ่งตนเอง ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย มีความกตัญญู รักเกียรติภูมิแห่งตน มีนิสัยในการเป็นผู้ผลิตที่ดี มีความพอดีในการบริโภค เห็นคุณค่าของการทำงาน รู้จักคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นกลุ่ม เคารพสิทธิของผู้อื่น เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความผูกพันกับกลุ่ม รักท้องถิ่น รักประเทศชาติ เห็นคุณค่าอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม สรีทธาในหลักธรรมของศาสนาและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

4. ด้านการจัดการและการปฏิบัติ กิจกรรมการเรียนรู้ในกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการทำงานกลุ่ม สามารถนำความรู้ ทักษะ ค่านิยมและเจตคติที่ได้รับการอบรมบ่มนิสัยมาใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้

วิสัยทัศน์

1. กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นศาสตร์บูรณาการที่มุ่งหวังให้เยาวชนเป็นผู้มีการศึกษา พร้อมทั้งจะเป็นผู้นำ เป็นผู้มีส่วนร่วม และเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ โดย

1.1 นำความรู้จากอดีตมาสร้างความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศเพื่อการตัดสินใจในการเป็นพลเมืองดี

1.2 นำความรู้เกี่ยวกับโลกของเรามาสร้างความเข้าใจในกระบวนการก่อเกิดสภาพแวดล้อมของมนุษย์เพื่อการตัดสินใจในการดำรงชีวิตในสังคม

1.3 นำความรู้เรื่องการเมืองการปกครองมาตัดสินใจเกี่ยวกับการปกครอง ชุมชนท้องถิ่น และประเทศชาติของตน

1.4 นำความรู้เรื่องการผลิต การแจกจ่าย การบริโภคสินค้าและการบริการมาตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดเพื่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการอยู่ในสังคม

1.5 นำความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของจริยธรรม ศาสนา มาตัดสินใจในการประพฤติปฏิบัติ และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

1.6 นำวิธีการทางสังคมศาสตร์มาค้นหาคำตอบเกี่ยวกับประเด็นปัญหาในสังคมและกำหนดแนวทางประพฤติปฏิบัติที่สร้างสรรค์ต่อส่วนรวม

ดังนั้น ตลอดเวลาของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้ใช้ความรู้อย่างมีความหมาย เพื่อให้การตัดสินใจ การสำรวจตรวจสอบ การสืบค้น การสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ และนำทางตนเองและผู้อื่นเชื่อมโยงความรู้ที่เรียนสู่โลกแห่งความจริงในชีวิตได้

2. ได้บูรณาการสรรพความรู้กระบวนการและปัจจัยต่าง ๆ เพื่อการเรียนรู้ตามเป้าหมายของท้องถิ่นและของประเทศชาติ และระดับโลกเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน

3. ผู้เรียนได้อภิปรายประเด็นปัญหาร่วมสมัย ร่วมกับเพื่อนและผู้ใหญ่ สามารถแสดงจุดยืนในค่านิยม จริยธรรมของตนอย่างเปิดเผยและจริงใจ ขณะเดียวกันกับฟังเหตุผลของผู้อื่นที่แตกต่างจากตนอย่างตั้งใจ

4. การเรียนการสอนเป็นบรรยากาศของการส่งเสริมการคิดขั้นสูงในประเด็นหัวข้อที่ลึกซึ้ง ท้าทาย ผู้สอนปฏิบัติต่อผู้เรียน ที่จะให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีความหมายให้ผู้เรียน ได้รับการประเมินที่เน้นการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ทุกรายวิชา

5. มีการจัดเตรียมโครงการที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมที่ให้ผู้เรียนได้นำสิ่งที่เรียนไปใช้ได้จริงในการดำเนินชีวิต

คุณภาพผู้เรียน

กรมวิชาการ (2545 ก, หน้า 12 – 14) ได้กำหนดให้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเป็นกลุ่มสาระพื้นฐานที่ผู้เรียนต้องเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วยศาสตร์สาขาต่าง ๆ หลายแขนง มีลักษณะเป็นพหุวิทยาการ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะกระบวนการ มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ รวมทั้งแสดงบทบาทและความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสภาพแวดล้อม

จากองค์ประกอบดังกล่าว จึงทำให้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีจุดเน้นในการสร้างคุณภาพของผู้เรียน ดังนี้

1. ยึดมั่นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ สามารถนำหลักธรรมคำสอนไปใช้ปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันได้ เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอรวมทั้งบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์กับสังคมส่วนรวม

2. ยึดมั่นศรัทธาและธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียม

ประเพณีและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งถ่ายทอดสิ่งที่ได้งามไว้เป็นมรดกของชาติ เพื่อสันติสุขของสังคมไทย

3. มีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ เพื่การดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ และสามารถนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ภาควิชาใจในความเป็นไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและนำไปสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้

5. มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ตลอดระยะเวลาที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาระดับชั้นพื้นฐานนั้น กลุ่มสังคมศึกษาศาสนา และวัฒนธรรม ได้มีส่วนร่วมส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ และมีจุดเน้น เมื่อผู้เรียนเรียนจบปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น ดังเช่น

ช่วงชั้นที่ 2 (จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)

1. ได้เรียนรู้เรื่องจังหวัด ภาคและประเทศของตนเอง ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคมประเพณี และวัฒนธรรม รวมทั้งการเมือง การปกครอง และสภาพเศรษฐกิจ โดยเน้นความเป็นไทย

2. ได้รับการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในเรื่องศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีส่วนร่วมศาสนพิธี และพิธีกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้น

3. ได้ศึกษาและปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นตนเองมากยิ่งขึ้น

4. ได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัด และภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย กับประเทศเพื่อนบ้าน

5. ได้รับการพัฒนาแนวคิดทางสังคมศาสตร์เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ เพื่อขยายประสบการณ์ ไปสู่การทำความเข้าใจในภูมิภาคโลกตะวันออกและตะวันตกเกี่ยวกับศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม การดำรงชีวิต การจัดระเบียบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน

สาระการเรียนรู้

กรมวิชาการ (2545 ค, หน้า 9) ได้กำหนดสาระที่เป็นองค์ความรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

สาระที่ 1 ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

ในที่นี้ขอกล่าวเฉพาะสาระที่ 4 คือ ประวัติศาสตร์ ที่ผู้วิจัยได้เลือกทำการวิจัยในครั้งนี้

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐานการเรียนรู้ สาระ ประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย มาตรฐาน 3 ข้อ คือ

มาตรฐาน ส. 4.1 : เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผล มวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส. 4.2 : เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบันในแง่ความสัมพันธ์และความเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส. 4.3 : เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ภูมิปัญญาไทย มีความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

กระบวนการเรียนรู้

กรมวิชาการ (2545 ค, หน้า 29 – 31) ได้กำหนดไว้ว่าการจัดการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ต้องจัดให้เหมาะสมกับวัย และวุฒิภาวะของผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม จัดการเรียนรู้ของตนเอง พัฒนาและขยายความคิดของตนเองจากความรู้ที่ได้เรียน ผู้เรียนต้องได้เรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมทั้งในส่วนกว้างและลึก และจัดในทุกภาค และชั้นปี

หลักการเรียนการสอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพ ได้แก่

1. จัดการเรียนการสอนที่มีความหมาย โดยเน้นแนวคิดที่สำคัญ ๆ ที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ทั้งในและนอกโรงเรียนได้ เป็นแนวคิด ความรู้ที่คงทน ยั่งยืน มากกว่าที่จะศึกษาในสิ่งที่เป็นเรื่องหรือข้อเท็จจริงที่มากมายกระจัดกระจายแต่ไม่เป็นแก่นสาร ด้วยการจัดกิจกรรมที่มีความหมายต่อผู้เรียน และด้วยการประเมินผลที่ทำให้ผู้เรียนต้องใส่ใจในสิ่งที่เรียน เพื่อแสดงให้เห็นว่าเขาได้เรียนรู้ และสามารถทำอะไรได้บ้าง

2. จัดการเรียนการสอนที่บูรณาการ การบูรณาการตั้งแต่หลักสูตร หัวข้อที่จะเรียน โดยเชื่อมโยงเหตุการณ์ พัฒนาการต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เกิดขึ้นในโลกเข้าด้วยกัน บูรณาการความรู้ ทักษะค่านิยมและจริยธรรมลงสู่การปฏิบัติจริงด้วยการใช้แหล่งความรู้ สื่อ และเทคโนโลยีต่าง ๆ และสัมพันธ์กับวิชาต่าง ๆ

3. จัดการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนา ค่านิยม จริยธรรม จัดหัวข้อหน่วยการเรียนรู้ ที่สะท้อน ค่านิยม จริยธรรม ปทัสถานในสังคม การนำไปใช้จริงในการดำเนินชีวิต ช่วยผู้เรียน ให้ได้คิดอย่างมีวิจารณญาณ ตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ขอมรับและเข้าใจความคิดเห็นที่แตกต่าง ไปจากตน และรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม

4. จัดการเรียนการสอนที่ท้าทาย คาดหวังให้ผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งในส่วนตนและการเป็นสมาชิกกลุ่ม ให้ผู้เรียนใช้วิธีการสืบเสาะ จัดการกับการเรียนรู้ของตนเอง ใส่ใจและเคารพในความคิดของผู้เรียน

5. จัดการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิด ตัดสินใจสร้างสรรค์ ความรู้ด้วยตนเอง จัดการตัวเองได้ มีวินัยในตนเองทั้งในด้านการเรียนและการดำเนินชีวิต เน้นการจัดกิจกรรมที่เป็นจริง เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ ความสามารถไปใช้ในชีวิตจริง

ครูผู้สอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ต้องมีความเชื่อว่า ผู้เรียนทุกคน เรียนรู้ได้ แม้ว่าจะไม่ใช่เด็กทุกคนที่จะประสบความสำเร็จในการเรียนในระดับที่เท่ากัน

การจัดกระบวนการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมนั้น ครูผู้สอนจะใช้วิธีการสอนที่หลากหลายผสมผสานกันเหมือนกับการสอนอื่น ๆ เพราะเหตุว่าไม่มีการสอนวิธีใด วิธีหนึ่งดีที่สุดเพียงวิธีเดียว การสอนที่ดีคือ การสอนที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสถานการณ์ ครูที่มีประสบการณ์ในการสอนและนักการศึกษาในปัจจุบันรู้ว่า การพัฒนารูปแบบการสอน แบบต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับครูผู้สอนซึ่งมีบุคลิกภาพต่างกัน ผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน และบริบทที่แตกต่างกันเป็นสิ่งที่ทำได้ ครูผู้สอนบางคน และนักเรียนบางกลุ่มอาจชอบใช้วิธีสอน เป็นรายบุคคล ครูบางคนและนักเรียนบางกลุ่มอาจชอบใช้ทั้งสองวิธี อย่างไรก็ตามตัวครูผู้สอนเอง ก็จะต้องมีความยืดหยุ่น ใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียนบ้าง พร้อมทั้งมีการวางแผน การสอนไว้ล่วงหน้าเป็นอย่างดี

การสอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะสามารถบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ด้วยการสอนแบบบูรณาการและการสอนแบบแยกรายวิชา ด้วยเหตุผลที่ว่า การสอน กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ด้วยวิธีการบูรณาการนั้น มีเหตุผลที่สนับสนุนอย่างน้อย

3 ประการ คือ ความเหมาะสมทางด้านปรัชญา ความเหมาะสมทางด้านจิตวิทยา และ ความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติของวิชาความรู้สมัยใหม่ กล่าวคือ

1. เหตุผลในด้านความเหมาะสมทางด้านปรัชญา เนื่องจากการจัดการศึกษาภาคบังคับนั้น เรื่องที่กำหนดไว้ในหลักสูตรเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จะต้องมีประโยชน์ ทั้งต่อตัวผู้เรียนและสังคมโดยรวม และผู้เรียนเองก็ต้องมีความแน่ใจว่า สิ่งที่เขาถูกบังคับให้เรียนนั้นจะต้องเกิดประโยชน์แก่ตัวเขาไม่มีทางใดก็ทางหนึ่ง ดังนั้น การสอนแบบบูรณาการจึงมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เพื่อนำความรู้ที่ได้รับ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งในการพัฒนาตนเองและสังคม

2. เหตุผลในความเหมาะสมทางด้านจิตวิทยา การสอนแบบบูรณาการ เป็นการที่พยายามจะตอบธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็ก เนื่องจากเด็กมักจะมองโลกเป็นหน่วยเดียว แต่มักจะตั้งคำถามที่เกี่ยวข้องกับทุกเรื่องทุกวิชา ดังนั้นบทบาทของครูที่ควรจะทำก็คือ ครูผู้สอนจะต้องจัดประสบการณ์ และช่วยชี้แนะ ช่วยเหลือวิธีการศึกษาค้นคว้าหาคำตอบที่มาจากความรู้หลาย ๆ ด้าน หลายวิชา รวมทั้งขั้นตอนในกระบวนการศึกษาค้นคว้าให้แก่ผู้เรียนด้วย

3. เหตุผลในด้านความสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงธรรมชาติของวิชาความรู้สมัยใหม่ ปัจจุบันวิชาต่าง ๆ จะมีการเชื่อมโยงความรู้เข้าด้วยกันทำให้เกิดวิชาใหม่ ๆ ขึ้นหลายวิชา เช่น ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์การเกษตร ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ฯลฯ และโดยเฉพาะคำว่า “สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม” ซึ่งดูเหมือนว่าเป็นสนามวิชาที่ประกอบด้วยวิชาต่าง ๆ ที่แยกเป็นอิสระต่อกัน แต่ในแต่ละวิชานั้นก็ยังมีเนื้อหาจากหลายสาขาวิชาอยู่ ทั้งในส่วนของสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และมนุษยศาสตร์

ขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้

กรมวิชาการ (2545 ค, หน้า 31 – 33) เสนอแนะว่าการจัดทำหลักสูตรกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม คณะกรรมการสถานศึกษาที่มีหน้าที่พัฒนาหลักสูตรกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจ ในธรรมชาติของขอบข่ายและการจัดลำดับประสบการณ์เรียนรู้ (Scope and Sequence) เพื่อให้การจัดสาระที่จะเรียน และกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นลำดับตามกระบวนการเรียนรู้ และธรรมชาติของกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ดังเช่น

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมระดับประถมศึกษา ช่วงชั้นที่ 2

(ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6)

ในช่วงชั้นที่ 2 ผู้เรียนควรจะได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัดและภาคที่อยู่อาศัยในประเทศไทยกับของภูมิภาคอื่นในโลก การศึกษาเช่นนี้จะทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาแนวคิด เรื่องภูมิภาค เพื่อขยายประสบการณ์ไปสู่การทำความเข้าใจในภูมิภาคซึ่งโลกตะวันออกและซีกโลกตะวันตกเมื่อได้เรียนในช่วงชั้นที่สูงขึ้นต่อไป

การศึกษากลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในปีแรกของช่วงชั้นนี้ อาจเริ่มตั้งแต่ การศึกษาเรื่องราวของจังหวัดและภาคของตน ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพสังคม วัฒนธรรม ค่านิยมจริยธรรม ที่ผู้คนในประเทศนั้น ๆ ยึดถืออยู่ รวมทั้งสภาพเศรษฐกิจ การเมือง การปกครองตลอดจนประวัติศาสตร์ของประเทศเหล่านั้น ซึ่งจะทำให้ผู้เรียน ได้เข้าใจว่า สภาพ สังคมในที่ต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้อย่างไร สภาพสังคมพัฒนามาสู่ปัจจุบันอย่างไร และ แนวโน้มจะเป็นอย่างไรในอนาคต

ขณะที่ศึกษาเรื่องราวของจังหวัด ภาค ประเทศไทย ประเทศใกล้เคียง และภูมิภาคอื่น ในโลก ในลักษณะกรณีศึกษา ควรให้ผู้เรียน ได้สำรวจแนวคิดต่าง ๆ ทางสังคมศาสตร์ ประเด็นคำถามเพื่อการเรียนรู้ในช่วงชั้นนี้ ได้แก่

1. ผู้คนในสังคมนั้นเป็นอย่างไร มีค่านิยม จริยธรรมและความเชื่ออย่างไร (จิตวิทยา สังคมวิทยา ศาสนาและจริยธรรม)
2. สภาพแวดล้อมที่ผู้คนในสังคมนั้นอาศัยอยู่เป็นอย่างไร (ภูมิศาสตร์)
3. สังคมนั้นมีการจัดระเบียบทางสังคมอย่างไร (การเมืองการปกครอง)
4. ผู้คนเหล่านี้ดำเนินชีวิตกันอย่างไรในสังคมนั้น (เศรษฐศาสตร์)
5. สังคมนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรจากอดีตสู่ปัจจุบัน (ประวัติศาสตร์)

วิธีการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กรมวิชาการ (2545 ก, หน้า 209 – 211) ได้เสนอตัวอย่างวิธีการเรียนการสอน ที่สามารถนำไปใช้ทั้งการเรียนการสอนกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อย และการศึกษาค้นคว้าเป็นรายบุคคล ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

1. การระดมสมอง การให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กันทั้งในกลุ่มย่อยและการเรียนร่วมกัน ทั้งชั้น ผู้เรียนได้อภิปรายและมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีเกี่ยวกับประเด็นปัญหาต่าง ๆ วิธีการนี้ยังทำให้ผู้เรียนได้แสดงพื้นฐานความรู้ที่มีอยู่ การนำความรู้มาใช้ในการศึกษาเรื่องที่เรียน และตรวจสอบความเข้าใจของคนที่ยังไม่ถูกต้องได้อีกด้วย

2. กรณีศึกษา เป็นการฝึกให้ผู้เรียนอ่านเรื่องสั้น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ให้ผู้เรียนสร้างข้อสมมติฐาน กรณีศึกษา ทำให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ การคาดคะเนอนาคตด้วย

3. การเรียนแบบร่วมมือ เป็นวิธีการที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการทำงานด้วยกัน ในกลุ่มย่อย และมีสมาชิกที่มีความสามารถแตกต่างกัน มาร่วมกันทำงาน ครูทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษา เป็นผู้คอยอำนวยความสะดวกในการเรียน ผู้เรียนทำหน้าที่เป็นผู้รู้เป็นแหล่งความรู้ให้กันและกัน การเรียนแบบร่วมมือมีหลายวิธีการ เช่น

3.1 Jigsaw (ต่อเติมเสริมสร้าง) เป็นวิธีการเรียนรู้บนพื้นฐานที่ให้ผู้เรียนแต่ละคนเสมือนเป็นผู้เชี่ยวชาญในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง แล้วทำหน้าที่ให้ความรู้แก่เพื่อนในกลุ่มส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

3.2 Numbered Heads Together (ร่วมหัวร่วมคิด) ผู้เรียนร่วมมือกันทำงานที่จะตอบคำถามที่ครูกำหนดให้ เมื่อครูมอบหมายให้หมายเลขใดหมายเลขหนึ่งเป็นผู้ตอบ ผู้เรียนคนนั้นก็ต้องตอบตามคำตอบที่ได้จากการที่ทุกคนในกลุ่มร่วมกันหาคำตอบแล้วเป็นวิธีการที่ส่งเสริมบรรยากาศการแข่งขันบนพื้นฐานของการร่วมมือกันเพื่อให้ประสบความสำเร็จ ผู้เรียนได้มีโอกาสทบทวนในสิ่งที่เรียน และได้พัฒนาทักษะการคิดวิจารณ์

3.3 Think – Pair – Share (คู่คิดคู่สร้าง) ให้ผู้เรียนแต่ละคนได้ศึกษาเรื่องหรือหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งตามลำพังแต่ละคนก่อน หลังจากนั้นจึงจับคู่อภิปรายในสิ่งที่แต่ละคนได้ศึกษามาแล้วนั้น เมื่อได้รับฟังความคิดเห็นกัน ได้ทบทวนกันแล้วก็จะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคู่ของตนร่วมกันในชั้นด้วยวิธีการนี้ประโยชน์ที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความเข้าใจในแนวคิดที่เป็นของตนเอง

4. การได้ว่าที่ วิธีการนี้มุ่งให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าและเชื่อมโยงในสิ่งที่ศึกษาค้นคว้าเข้าด้วยกัน กิจกรรมการได้ว่าที่ ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกการจัดระบบข้อมูลความรู้ต่าง ๆ มาสนับสนุนความคิดเห็นของตนและใช้ทักษะทางภาษาเพื่อสื่อสารงานใจผู้อื่น

5. การจัดประสบการณ์นอกสถานที่ เพื่อให้ผู้เรียนได้สังเกตและได้รับประสบการณ์ตรงในชีวิตจริง โดยใช้สังคมเป็นเสมือนห้องปฏิบัติการของผู้เรียนทั้งผู้เรียนและครูได้ฝึกการวางแผนล่วงหน้าก่อนที่จะรับประสบการณ์เหล่านั้น

6. การเขียนบรรยาย เพื่อฝึกทักษะการเขียน โดยให้ผู้เรียนได้คิดประเด็น คำถามต่าง ๆ รวบรวมความรู้แล้วนำมาถ่ายทอดด้วยการเขียนให้ผู้อื่นได้เข้าใจความคิดเห็นของตนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ทบทวนสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้มาแล้ว มาผสมผสานกับความรู้ใหม่ และเขียนถ่ายทอดออกมา

7. การจัดระบบความคิดด้วยกราฟฟิก ทักษะการเขียนและอ่านกราฟฟิกเป็นกิจกรรมที่สำคัญ ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิดรวบยอดและความคิดสร้างสรรค์ในกลุ่มสังคมศึกษาศาสนา และวัฒนธรรม ได้แก่ แผนภูมิ แผนผัง แผนภาพ ตาราง กราฟ แผนที่ ความคิดต่าง ๆ ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะความคิดผ่านการใช้กราฟฟิกเหล่านี้

8. การอ่านร่วมกันในกลุ่ม ในขณะที่ทำงานกลุ่มผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการอ่านเพื่อทำความเข้าใจในสิ่งที่อ่านด้วยการอภิปราย ชักถามร่วมกันกับเพื่อน

9. การสัมภาษณ์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักตั้งคำถามเพื่อเตรียมการสัมภาษณ์รู้จักการตีความข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และรายงานผลที่ได้จากการสัมภาษณ์

ทำให้ผู้เรียนได้สร้างประสบการณ์ความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างชุมชน ครอบครัว และ โรงเรียน อีกด้วย

10. การเขียนอนุทิน เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เขียนแสดงความคิดความรู้สึกอย่างเสรี ผู้เรียนได้มีโอกาสเชื่อมโยงในสิ่งที่เรียนกับความสนใจและประสบการณ์ของเขา

11. การบรรยาย การฟังคำอธิบายจากครูยังเป็นกิจกรรมที่มีคุณค่าในกรณีที่ผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนได้มีพื้นฐานความรู้ที่ถูกต้องตรงกัน ซึ่งควรใช้ในระยะเวลาสั้น

12. การรายงาน เป็นชิ้นงานที่สะท้อนการเรียนรู้ว่าในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง การรายงานผล ด้วยการเขียนเป็นรายงานหรือพูดรายงานด้วยการใช้สื่อเทคโนโลยีประกอบ ทั้งยังส่งเสริมเรื่อง ความรับผิดชอบ และวินัยให้แก่ผู้เรียนด้วย

13. การแสดงบทบาทสมมติ และสถานการณ์จำลอง เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้แสดงออกตามความคิดสร้างสรรค์และตามสถานการณ์ที่เป็นจริง ผู้เรียนได้ฝึกการตัดสินใจ มีการพัฒนาทักษะทางสังคม รู้จักเตรียมการด้วยการศึกษาค้นคว้าวิจัย เพื่อรวบรวมข้อมูลก่อนการแสดง

14. เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ การใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาเป็นกิจกรรมประกอบ การเรียนการสอน เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา การตัดสินใจ การสื่อสารและการสืบค้นหาข้อมูลความรู้ด้วยการ CD-ROM, Internet, E - Mail เป็นต้น

การวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กรมวิชาการ (2545 ข, หน้า 158 – 186) ได้กำหนดการวัดผลประเมินผลในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศาสนาและวัฒนธรรมมีจุดเน้นในการสร้างคุณภาพของผู้เรียน และจุดเน้นนั้นกระจายเป็นมาตรฐานการเรียนรู้อยู่ในสาระที่เป็นองค์ความรู้ทั้ง 5 สาระ ทำให้การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม และค่านิยมที่ดีงาม มุ่งให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติแสวงหาความรู้ และจัดทำแฟ้มสะสมผลงาน ดังนั้นการวัดผลประเมินผลการเรียนจะเป็นการประเมินตามสภาพจริง อันเป็นการประเมินผลการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการค้นหาความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน รวมทั้งสามารถประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนอันเป็นแนวทางที่พัฒนาผู้เรียนได้เต็มตามศักยภาพ เพื่อบรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ ตามที่กำหนด การวัดผลประเมินผล จึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ โดยการประเมินควรครอบคลุมความรู้ ทักษะ และเจตคติ หรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้งนี้อาจพิจารณาจากความประพฤติ พฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และผลงานจากโครงการหรือแฟ้มสะสมผลงาน ซึ่งสะท้อนการสั่งสมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง การวัดผลประเมินผลจะต้องทำ

ในหลายบริบท อันได้แก่ ครูผู้สอนเป็นผู้ประเมิน ประเมินตนเอง เพื่อนประเมินเพื่อน รวมทั้ง ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมินและแสดงความคิดเห็น

แนวทางในการวัดผลและประเมินผล กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อไปสู่การพิจารณาคัดสรรผลการเรียนของแต่ละปี/แต่ละช่วงชั้นมีขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี/รายภาค
2. การพิจารณาวิธีวัด/เครื่องมือวัด
 - 2.1 การวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้
 - 2.2 การวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี
3. การกำหนดสัดส่วนโครงสร้างเครื่องมือวัด
 - 3.1 การกำหนดสัดส่วน โครงสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลระหว่างเรียน
 - 3.2 การกำหนดสัดส่วน โครงสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลปลายภาค/ปลายปี
4. การออกแบบสร้างเครื่องมือ
 - 4.1 แบบสำรวจ
 - 4.2 แบบสอบถามความคิดเห็น
 - 4.3 แบบทดสอบภาคความรู้/ความรู้ลึก
 - 4.4 แบบวัดความรู้ลึก
 - 4.5 แบบสังเกตปฏิบัติ
5. การกำหนดเกณฑ์การประเมิน
 - 5.1 การกำหนดเกณฑ์การประเมินระหว่างเรียน
 - 5.2 การกำหนดเกณฑ์การประเมินปลายภาค/ปลายปี
6. การดำเนินการวัดและประเมินผล
 - 6.1 การวัดและประเมินผล
 - 6.2 การวัดและประเมินผลปลายภาค/ปลายปี
7. การประเมินและสรุปผลระหว่างเรียน
 - 7.1 การประเมินและสรุปผลระหว่างเรียน
 - 7.2 การประเมินและสรุปผลปลายภาค/ปลายปี

การนำผลการประเมินระหว่างเรียน และผลการประเมินปลายภาค/ปลายปีมาประเมิน เพื่อสรุปผลการเรียนรู้นั้น ควรให้สัดส่วนของการประเมินระหว่างเรียนมากกว่าการประเมิน ปลายภาค/ปลายปี สัดส่วนเท่าใดขึ้นอยู่กับพิจารณาของครูผู้สอน และคณะกรรมการ สถานศึกษา

จากการศึกษาการวัดประเมินผลกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สรุปได้ว่า ครูต้องทำการวัดผลและประเมินผลด้วยวิธีการที่หลากหลาย และต้องครอบคลุม ทั้งด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ และประเมินผลตามสภาพจริง ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการประเมิน คือ ครูผู้สอน นักเรียน เพื่อนประเมินเพื่อน และผู้ปกครอง การวัดผลประเมินอาจแบ่งได้ 2 ส่วน คือ ประเมินผลระหว่างเรียนและประเมินผลปลายภาค/ปลายปี โดยมีสัดส่วนการประเมินผลระหว่างเรียนมากกว่าการประเมินผลปลายภาค/ปลายปี

จังหวัดนครนายก

กนกวรรณ โสภณวัฒนวิจิตร (2543, หน้า 21 – 46) ได้กล่าวถึง ประวัติความเป็นมา สภาพทั่วไปของจังหวัดนครนายก มีรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

ประวัติความเป็นมา

นครนายกเป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่งตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์จากการขุดค้น ตัวเมืองเก่าพอจะทราบได้ว่าเมืองนครนายกเดิมมีอายุไม่ต่ำกว่า 900 ปีมาแล้ว สันนิษฐานว่า อยู่ในสมัยทวารวดี โดยดูจาก ลักษณะตัวเมือง ที่ปรากฏในยุคกรุงศรีอยุธยา ปรากฏหลักฐาน ทางประวัติศาสตร์ว่าในสมัยพระเจ้าอู่ทอง ได้ตั้งเมืองนครนายก เป็นเมืองขึ้นจัตวา และเป็นเมือง หน้าด่านทางทิศตะวันออก ไว้คอยป้องกันศึกทางด้านเขมร ปี พ.ศ. 2075 ในสมัยสมเด็จพระมหา จักรพรรดิได้ทรงจัดวางผังเมืองใหม่ในการป้องกันประเทศ ได้โปรดให้ทำกำแพง เมืองเดิม ซึ่งยังมี หลักฐาน ปรากฏอยู่บ้างที่วัดศรีเมือง อำเภอเมือง นครนายกในปัจจุบัน ต่อมาในสมัยพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเปลี่ยนแปลงปรับปรุงการจัดระเบียบการปกครอง และ การบริหารราชการขึ้นใหม่โดยรวมหัวเมืองต่าง ๆ ให้เข้าเป็นอาณาจักรอันเดียวกัน และได้ประกาศ จัดตั้ง กระทรวงขึ้น 12 กระทรวง และทรงวางรากฐานการบริหารราชการส่วนภูมิภาค โดยจัดตั้ง เป็นมณฑลเทศาภิบาลและในปี พ.ศ. 2453 ได้ทรงตั้งมณฑลปราจีนบุรีประกอบด้วย ปราจีนบุรี นครนายก พนมสารคาม และฉะเชิงเทรา โดยตั้งที่ว่าการมณฑล ที่ปราจีนบุรี ต่อมาได้รวม เอาพนมสนธิคม ชลบุรี และบางละมุง เข้าร่วมด้วยเป็น 7 หัวเมือง และย้ายที่ว่าการมณฑล ตั้งที่ ฉะเชิงเทรา ในปี พ.ศ. 2445 โดย ยกเลิกตำแหน่งเจ้าผู้ครองนคร และให้มีตำแหน่งข้าหลวงประจำ จังหวัด ซึ่งมีพระยาพิบูลย์สงคราม(จน) เป็นข้าหลวง คนแรกและ ได้สร้าง ศาลากลางจังหวัด แห่งแรก ตั้งอยู่บริเวณฝั่งขวาของแม่น้ำนครนายก ปัจจุบันเป็นที่ตั้งธนาคารพาณิชย์ 2 แห่ง คือ ธนาคารกรุงศรีอยุธยา และธนาคารกรุงเทพ

ในปัจจุบันได้ย้ายศาลากลางจังหวัดไปตั้งอยู่ที่ บริเวณริมถนนสุวรรณศร ตำบลท่าช้าง ห่างจากเทศบาล เมืองนครนายก ประมาณ 2 กิโลเมตร และได้เปิดทำการ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2520

จนถึงปัจจุบัน จังหวัดนครนายกเดิมชื่อบ้านนา เล่ากันว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยาดินแดนของนครนายก เป็นป่ารกชัฏ เป็นที่ดอน ทำนา หรือทำการ เพาะปลูก อะไรไม่ค่อยได้ผล มีไข้ป่าชุกชุมผู้คนจึงพากันอพยพไป อยู่ที่ยื่นจนกลายเป็นเมืองร้าง ต่อมาพระมหากษัตริย์ทรงทราบ ความเดือดร้อนของ ชาวเมือง จึงโปรดให้ยกเลิกภาษีค่านา เพื่อจูงใจให้ชาวเมืองอยู่ที่เดิม ทำให้มีผู้คนอพยพมาอยู่เพิ่ม มากขึ้น จนเป็นชุมชนใหญ่และเรียกเมืองนี้กันติดปากว่า เมือง นา - ยก ภายหลังกลายเป็น นครนายก จนถึงปัจจุบัน

ประวัติอีกอย่างหนึ่งที่กล่าวไว้ว่า นครนายกเคยเป็นถิ่นอาศัยของมนุษย์มาตั้งแต่ ยุคโบราณประมาณ สามพันปีเศษ เริ่มต้นที่ชุมชนเกษตร ริมคลองบ้านนา อำเภอบ้านนา ต่อมา มีชุมชนพัฒนาขึ้นเป็นเมืองชื่อ เมืองดงละคร มีความเจริญในราวพุทธศตวรรษที่ 14 - 18 ยุคเดียวกับทวารวดี มีความเชื่อว่าเมืองนครนายก เป็นเมืองที่เขมรสร้างขึ้น มีมาก่อนการสถาปนา กรุงศรีอยุธยา เมื่อเขมรอ่อนแอ จึงถูกกรุงศรีอยุธยาผนวกไว้ การกำหนดอายุเมืองนครนายกใน สมัยกรุงศรีอยุธยา น่าจะเริ่มต้นอย่างช้าได้ใน สมัยพระบรมไตรโลกนาถดังที่มีปรากฏในกฎหมาย พระอัยการตำแหน่ง นายทหารหัวเมือง จ.ศ. 1289 (พ.ศ. 2020) ที่กล่าวถึง "ออกพระพิบูลย์สงคราม" ว่าเป็นตำแหน่งเจ้าเมืองนครนายก จวบจนปัจจุบันนครนายก มีอายุ 500 ปีเศษแล้ว ชื่อ "นครนายก" มีข้อสันนิษฐานมาหลายทาง เช่น "โกระยก" ภาษาขอม แปลว่า แผ่นดิน ที่หาเอามาได้ แล้วเพี้ยนเป็น นครนายก หรือ มาจาก "สมุหนายก" หรือ "นคร นา - ยก" เมืองที่ หลวงยกเว้นอากรค่านา เนื่องจากเป็นพื้นที่ทำนาไม่ได้ผล หรือเป็นที่ชื่อชุมชนบ้านนาใน โบราณ ที่เขมรเรียกเพี้ยนเป็นนายก

สภาพทั่วไปของจังหวัดนครนายก

ขนาดและที่ตั้ง

จังหวัดนครนายก เป็นจังหวัดในภาคตะวันออก ตั้งอยู่ห่างจาก กรุงเทพมหานคร ประมาณ 105 กิโลเมตร ตามถนนเลียบคลองรังสิต และประมาณ 137 กิโลเมตร ตามทางหลวง แผ่นดินสายสุวรรณศร มีเนื้อที่ทั้งหมด 2,122 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,326,250 ไร่ และมีอาณาเขต ติดจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดอำเภอแก่งคอย อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี อำเภอปากช่อง จังหวัด นครราชสีมา และอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี

ทิศตะวันออก ติดอำเภอเมือง และอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี

ทิศใต้ ติดอำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี และอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

ทิศตะวันตก ติดอำเภอธัญบุรี อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานีและอำเภอวิหารแดง

จังหวัดสระบุรี

สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ

สภาพโดยทั่วไปเป็นที่ราบ ทางตอนเหนือและตะวันออกเป็นภูเขาสูง อยู่ในพื้นที่ของอำเภอบ้านนา อำเภอปากพลี และอำเภอเมือง นอกจากนี้ บางส่วนอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อันเป็นรอยต่อของ 3 จังหวัด คือ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดนครนายก โดยมีภูเขาติดต่อกับเทือกเขาแดงพญาเย็น มียอดเขาสูงประมาณ 1,292 เมตร ส่วนทางตอนกลางและตอนใต้ เป็นที่ราบลุ่ม สภาพพื้นที่เป็นดินปนทราย ซึ่งเหมาะกับการทำการเกษตร อยู่ในเขตอำเภอปากพลี และอำเภอองครักษ์

จังหวัดนครนายกมีสภาพอากาศที่ไม่ร้อนจัดและไม่หนาวจัด มีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดประมาณ 36.3 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิต่ำสุดประมาณ 20.3 องศาเซลเซียส มีฝนตกโดยเฉลี่ยในรอบปี ประมาณ 88 วัน ปริมาณน้ำฝนตลอดปี ประมาณ 1,190.5 มิลลิเมตร

การแบ่งเขตการปกครอง

จังหวัดนครนายก แบ่งการปกครองเป็น 4 อำเภอ ดังนี้

1. อำเภอเมืองนครนายก
2. อำเภอบ้านนา
3. อำเภอปากพลี
4. อำเภอองครักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติ แม่น้ำ และสภาพทางเศรษฐกิจ

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ หินสับหรือแร่ที่โอไฟไรต์ หินอ่อน และหินแก้วผลึก หรือหินเขียวหนุมาน นอกจากนี้มีพื้นที่ป่า ประมาณ 392,679 ไร่ หรือ ประมาณ 628.28 ตารางกิโลเมตร

แม่น้ำสายสำคัญ คือ แม่น้ำนครนายก ซึ่งมีต้นกำเนิดจากเทือก เขาเขียว และเขาใหญ่ กั้นเขตระหว่าง อำเภอมืองนครนายก กับอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ไหลผ่านตัวเมืองไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ เข้าเขตอำเภอบ้านนา และอำเภอองครักษ์ ไปบรรจบกับแม่น้ำบางปะกง ที่ตำบลบางแตน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี เรียกว่า "ปากน้ำโยธกา" แม่น้ำนครนายก ยาวประมาณ 130 กิโลเมตร เป็นแม่น้ำที่ให้ความอุดมสมบูรณ์ แก่การเกษตรในจังหวัด

สภาพทางเศรษฐกิจโดยส่วนรวมของจังหวัด สาขาเกษตรกรรม เป็นสาขานำ ของจังหวัด ประชากรส่วนใหญ่ยังยึดอาชีพ ทำนา ทำสวน และปลูกพืชไร่ต่าง ๆ

กนกวรรณ ไสภณวัฒน์วิจิตร (2543, หน้า 161 – 293) ได้กล่าวถึงสถานที่สำคัญและสถานที่ท่องเที่ยว เทศกาลและงานประเพณีของจังหวัดนครนายก ดังนี้

สถานที่สำคัญทางวัฒนธรรม

เมืองโบราณดงละคร เป็นซากเมืองโบราณที่มีความเจริญรุ่งเรืองในยุคพุทธศตวรรษที่ 14 ถึง 16 สมัยขอมมีอำนาจสันนิษฐานว่าเมืองนี้เคยเป็นเกาะชายฝั่งทะเล ที่ติดต่อกับชายกับเมืองอารยธรรมอื่น ๆ และต่างชาติมีการขุดค้นพบซากเมือง มีแนวกำแพงเป็นเนินดินและคูเมืองปรากฏอยู่ พร้อมวัตถุโบราณ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องประดับหิน พระพิมพ์จำนวนมาก การเดินทางออกจากจังหวัดไปตามเส้นทางนครนายก - รังสิต ประมาณ 2 กม. จากสี่แยกสามสาว เลี้ยวขวาไปอีกประมาณ 7 กม.เศษพิพิธภัณฑสถานไทยพวน ตั้งอยู่ที่วัดฝั่งคลอง ตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จากจังหวัดไปตามทางหลวง นครนายก - ปราจีนบุรี ประมาณ 7 กม. อยู่ฝั่งขวาของถนนเป็นสถานที่แสดงอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ในสมัยโบราณของชาวไทยพวน

วัดใหญ่ทักษิธาราม ตั้งอยู่ริมแม่น้ำนครนายก ที่ตำบลบ้านใหญ่ อำเภอเมืองห่างจากจังหวัด 2 กม. สร้างในปี พ.ศ. 2323 โดยช่างชาวเวียงจันทน์ ที่อพยพหนีภัยสงคราม มาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้ พระอุโบสถสร้างอิฐฉาบปูน พื้นเป็นดิน ประตูไม้เขียนด้วยลายทองวิจิตร ปัจจุบันเลื่อนไปฝังมือเกาะสลักที่หน้าบันและงานปูนปั้นซุ้มประตูงดงามแปลกตา เดิมชื่อวัดใหญ่สาวค่อมาราชการเปลี่ยนชื่อเป็นวัดใหญ่ทักษิธาราม เมื่อ พ.ศ. 2484

วัดอัมพวัน ตั้งอยู่ริมแม่น้ำนครนายก จากจังหวัดนครนายกไปตามเส้นทางหลวง 305 (นครนายก - รังสิต) ถึงสี่แยกบางอ้อ เลี้ยวซ้ายประมาณ 2 กม.เศษ เป็นวัดเก่าแก่สมัยอยุธยาตอนปลาย อุโบสถเป็นสถาปัตยกรรมไทย มีทั้งไม้แกะสลักลวดลายปูนปั้น

ศาลเจ้าพ่อองค์รักษ์ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำนครนายก ห่างจากที่ว่าการอำเภอองครักษ์ ประมาณ 3 กม. เป็นอนุสรณ์เพื่อระลึกถึงราชองครักษ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ได้เสียชีวิต ณ บริเวณนี้ ในระหว่างตามเสด็จฯ ประพาส จังหวัดปราจีนบุรี โดยเสด็จผ่านตามแม่น้ำนครนายก

ศาลเจ้าพ่อขุนด่าน ตั้งบนชะง่อนหิน เชิงเขาชะโงก ตำบลพรหมณี อำเภอเมืองนครนายก มีรูปปั้นเจ้าพ่อขุนด่านสวมหมวกปีก ถือดาบสองมือ ถือว่าศักดิ์สิทธิ์มีคุณเคารพนับถือมาก วิกรรมคนกล้าแห่งเมืองนครนายก เป็นนายด่านเมืองนครนายก ในสมัยกรุงศรีอยุธยาในหัวที่กรุงศรีอยุธยาต้องคิดพินาศด้านพม่า ขุนด่านรวบรวมผู้คนขับไล่เขมรที่เข้ามารุกราน กวาดต้อนผู้คนแถบปราจีนบุรีและนครนายกได้สำเร็จ ตั้งอยู่ในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ (จปร.)

สถานที่สำคัญทางการศึกษา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์ ตั้งอยู่อำเภอองครักษ์ ห่างจากจังหวัดประมาณ 25 กิโลเมตร

โรงเรียนนายร้อย จปร. ตั้งอยู่ตำบลพรหมณี อำเภอเมือง ห่างจากจังหวัดราว 14 กม. พื้นที่สามพันไร่ ในโรงเรียนมีพิพิธภัณฑ์รัชกาลที่ 5 มีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บริการสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบ เดินป่า ยิงปืน พายเรือแคนู ขี่จักรยาน ไต่หน้าผา สนามกอล์ฟ และที่พักแรมไว้บริการ

สถานที่สำคัญทางการเกษตร

หมู่บ้านไม้ดอก – ไม้ประดับ ตั้งอยู่บนเส้นทางหลวง รังสิต - นครนายก ระยะทาง 30 กม. บริเวณคลอง 15 ตำบลบางปลากรด อำเภองครักษ์ เป็นแหล่งขายส่ง และขายปลีกกิ่งพันธุ์ไม้ดอก - ไม้ประดับนานาชนิด แหล่งใหญ่ที่สุดของประเทศ

สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ครอบคลุม 4 จังหวัด ได้แก่ นครนายก นครราชสีมา ปราจีนบุรี และสระบุรี มีภูมิประเทศสวยงาม ประกอบด้วย ป่าดิบ ป่าโปร่ง ธารน้ำ น้ำตก สัตว์ป่า พันธุ์ไม้ป่านานาชนิด เป็นอุทยาน แห่งแรกของประเทศไทย มีเส้นทางรถยนต์ขึ้นที่ปราจีนบุรีและนครราชสีมา ในนครนายก เป็นพื้นที่ อนุรักษ์ธรรมชาติ มีเพียงเส้นทางเดินเท้า มีน้ำตกจำนวนมาก อาทิ น้ำตกเหวสุวัต น้ำตกเหวไทร น้ำตกผากล้วยไม้ น้ำตกจวดตาภู น้ำตกวังเหว น้ำตกสาริกา น้ำตกนางรอง เป็นต้น

น้ำตกสาริกา ตั้งอยู่ตำบลสาริกา อำเภอเมือง ห่างจากจังหวัดไปตามทางหลวงหลายเลข 3094 ประมาณ 15 กม. เป็นน้ำตกสวยงามที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศมี 9 ชั้น ชั้นสูงสุด 200 เมตร เป็นส่วนหนึ่งของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

น้ำตกนางรอง ตั้งอยู่ตำบลหินตั้ง อำเภอเมือง ห่างจากจังหวัดไปตามทางหลวงหมายเลข 3094 ประมาณ 20 กม. เป็นน้ำตกขนาดกลาง ไหลลดหลั่นลงมาไม่สูงนัก มีแอ่งเล่นน้ำได้เป็นส่วนหนึ่งของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

อุทยานวังตะไคร้ ตั้งอยู่ตำบลหินตั้ง อำเภอเมือง เนื้อที่ 1,400 ไร่ ห่างจากจังหวัดไปตามทางหลวง 3094 ประมาณ 16 กม. มีลำธาร กว้างขวาง เหมาะแก่การเล่นน้ำ มีสวนไม้ดอก ไม้ประดับ พันธุ์ไม้ที่ตกแต่งไว้สวยงาม เหมาะแก่การพักผ่อน

น้ำตกกะอาง ตั้งอยู่ตำบลศรีกะอาง อำเภอบ้านนา จากจังหวัดไปถึงสี่แยกอำเภอบ้านนา เลี้ยวขวาไปน้ำตกราว 11 กม. เป็นลานหินกว้าง มีน้ำตกไหลผ่านช่องหิน บริเวณใกล้เคียงมีพระพุทธรูปปางสมาธิ มีศูนย์เพาะกล้าไม้กะอางของกรมป่าไม้ ตั้งอยู่ ในฤดูฝนน้ำตกจึงจะมีน้ำ

เทศกาลและงานประเพณี

งานมะพร้าวหวาน จัดช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ของทุกปี บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัด นครนายก มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอเผยแพร่มะพร้าวหวาน มะยงชิดของนครนายก มีการประกวด พิธีผลไม้อื่น ๆ และงานวิชาการเกษตร

งานมหกรรมไม้ดอกไม้ประดับองค์กรักษ์ จัดช่วงเดือนเมษายน ของทุกปี บริเวณคลอง 15 ตำบลบางปลากรด อำเภอองครักษ์ ลักษณะงานเพื่อเผยแพร่หมู่บ้านไม้ดอก - ไม้ประดับ แหล่ง จำหน่ายกิ่งพันธุ์ไม้ดอก - ไม้ประดับ บอนสี ไม้ฉัตร

งานนครนายกมรดกธรรมชาติและงานกาชาดประจำปี ลักษณะงาน เป็นชุมนุมผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน อาหารพื้นเมืองของนครนายกและต่างถิ่น ผสมผสานกิจกรรมหลากหลาย อาทิ บริการนำเที่ยว ล่องแก่ง แคนู จักรยานท่องเที่ยว แข่งขันกีฬาทางธรรมชาติ กีฬาพื้นบ้าน กีฬา สากล จัดในช่วงเดือนกรกฎาคม ตุลาคมน้ำตก ป่าเขาที่สวยงาม สมบูรณ์ในเขตเทศบาลเมือง

งานประเพณีสารทไทยและแข่งเรือยาวประเพณี จัดช่วงเดือนตุลาคมของทุกปี บริเวณวัด ทวีพุทธรังสรรค์ อำเภอองครักษ์ ลักษณะงาน เป็นการทำให้มีการประกวดการกวนกระยาสารท และการแข่งขันเรือยาว

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

ความหมายของชุดกิจกรรมการเรียนรู้

ชุดการเรียนรู้มีชื่อเรียกต่างกัน เช่น ชุดการสอน ชุดการเรียนรู้ ชุดกิจกรรม หรือ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งเป็นชุดของสื่อประสมที่จัดขึ้นสำหรับหน่วยการเรียนรู้ ชุดการเรียนรู้ ชุดกิจกรรม หรือชุดกิจกรรมการเรียนรู้ (พรศรี บุญรอด, 2545, หน้า 9) ซึ่งนักศึกษาลงท้ายได้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

ฮุสตัน และคณะ (Houston et al., 1972, p. 10) ได้ให้ความหมายของชุดการสอน ไว้ว่า ชุดการสอนเป็นชุดของประสบการณ์ที่อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้สัมฤทธิ์ผล ตามจุดมุ่งหมาย

กู๊ด (Good, 1973, p. 306) ได้อธิบายถึงชุดกิจกรรมว่า ชุดกิจกรรมคือโปรแกรมทาง การสอนทุกอย่างที่จัดไว้เฉพาะ มีวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสอน อุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียน คู่มือครู เนื้อหา แบบทดสอบ ข้อมูลที่เชื่อถือได้ มีการกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนไว้อย่างชัดเจน ชุดกิจกรรมนี้ครูเป็นผู้จัดให้นักเรียนแต่ละคนได้ศึกษาและฝึกฝนตนเอง โดยครูเป็นผู้คอยแนะนำ เท่านั้น

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และคณะ (2523, หน้า 8) ได้ให้ความหมายชุดการสอนว่าเป็นสื่อประสมที่ได้จากระบบการผลิตและการนำสื่อการสอนที่สอดคล้องกับวิชา หน่วย หัวเรื่อง และวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ

ลัดดา สุขปรีดี (2543, หน้า 126) ได้กล่าวว่าชุดการสอนเป็นสื่อประสมสำเร็จรูปเพื่อให้ครูใช้ในการสอนโดยที่ครูไม่ต้องเตรียมสื่ออื่น ๆ หรือวางแผนการสอนใหม่

ลำลี รักสุทธี (2544, หน้า 19) ได้ให้ความหมายชุดการสอน คือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้รับการออกแบบและจัดอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย เนื้อหาและวัสดุอุปกรณ์ โดยกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวได้รับการรวบรวมไว้เป็นระเบียบในกล่องเพื่อเตรียมไว้ให้ผู้เรียนได้ศึกษาประสบการณ์ทั้งหมด

กิดานันท์ มลิทอง (2546, หน้า 39) ได้กล่าวว่า ชุดการสอน (Teaching Package) เป็นการนำวัสดุมาผลิตเป็นชุดสื่อประสมขึ้นตามขั้นตอนการใช้ของระบบการสอน ของแต่ละวิชา สำหรับผู้สอน แต่ละวิชา ส่วนชุดการเรียนรู้ (Learning Package) เป็นการนำวัสดุมาผลิตเป็นชุดสื่อประสมขึ้นตามขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ของแต่ละวิชาสำหรับผู้เรียน ให้สามารถใช้เรียนได้ด้วยตนเอง สื่อประสมแต่ละชุดจะมีลักษณะเป็นอย่างไรและประกอบด้วยอะไรบ้างนั้น ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของบทเรียนและวัตถุประสงค์ของการใช้ โดยทั่วไปแล้วชุดสื่อประสมจะจัดอยู่ในกล่องหรือแฟ้ม

จากการศึกษาความหมายข้างต้นพอสรุปได้ว่า ชุดการสอน ชุดการเรียนรู้ ชุดกิจกรรม หรือชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นชุดสื่อประสมที่สร้างขึ้นตามระบบการสอน เพื่อตอบสนองความต้องการที่จะส่งเสริมให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง หรือร่วมกันเป็นกลุ่ม เรียนรู้โดยการกระทำที่นอกเหนือจากสถานการณ์ในชั้นเรียนปกติสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย เนื้อหาและวัสดุอุปกรณ์ โดยกิจกรรมต่าง ๆ เก็บรวบรวมไว้เป็นระเบียบอยู่ในกล่องหรือแฟ้ม เพื่อเตรียมไว้ให้ผู้เรียนได้ศึกษากิจกรรมทั้งหมด ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้คำว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นคำหลัก เพราะชื่อมีความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยท่ามกลางการปฏิรูปการศึกษา

ประเภทของชุดกิจกรรมการเรียนรู้

นักการศึกษาได้กล่าวถึง ประเภทของชุดการสอน ชุดการเรียนรู้ ชุดการเรียนการสอน หรือชุดกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้สร้างได้ตัดสินใจว่าจะสร้างชุดกิจกรรมในรูปแบบใดไว้หลายท่าน ดังนี้ (กรองกาญจน์ อรุณรัตน์, 2536, หน้า 194; บุญเกื้อ ควรรหาเวช, 2542, หน้า 94 – 95; สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2545, หน้า 52 – 53; วิชัย วงษ์ใหญ่, 2525, หน้า 129 - 130) แบ่งประเภทชุดการสอนเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ชุติการสอนประเภทคำบรรยาย เป็นชุติการสอนสำหรับผู้สอนจะใช้สอนผู้เรียนเป็นกลุ่มใหญ่หรือเป็นการสอนที่ต้องการปูพื้นฐานให้ผู้เรียนรู้และเข้าใจในเวลาเดียวกัน มุ่งในการขยายเนื้อหาสาระให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ชุติการสอนแบบนี้จะช่วยให้ผู้สอนลดการพูดให้น้อยลง และใช้สื่อการสอนที่มีพร้อมอยู่ในชุติการสอนในการเสนอเนื้อหามากขึ้น สื่อที่ใช้ อาจได้แก่ รูปภาพ แผนภูมิ สไลด์ ฟิล์มสตริป ภาพยนตร์ เทปบันทึกเสียง หรือกิจกรรมที่กำหนดไว้เป็นต้น ข้อสำคัญก็คือสื่อที่จะนำมาใช้นี้จะต้องให้ผู้เรียนได้เห็นอย่างชัดเจนทุกคน ชุติการสอนชนิดนี้ บางคนอาจจะเรียกว่าชุติการสอนสำหรับครู

2. ชุติการสอนแบบกลุ่มกิจกรรม เป็นชุติการสอนสำหรับผู้เรียนเรียนร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ประมาณ 5-7 โดยใช้สื่อการสอนที่บรรจุไว้ในชุติการสอนสำหรับผู้เรียนได้เรียน ได้มีโอกาสทำงานร่วมกัน ชุติการสอนชนิดนี้มักจะใช้ในการสอนแบบกิจกรรมกลุ่ม เช่น การสอนแบบศูนย์การเรียนการสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ เป็นต้น

3. ชุติการสอนแบบรายบุคคลหรือชุติการสอนตามเอกัตภาพ เป็นชุติการสอนสำหรับผู้เรียนด้วยตนเอง อาจจะเรียนที่โรงเรียนหรือที่บ้านก็ได้ ส่วนมากมักจะมุ่งให้ผู้เรียนได้ทำความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียนเพิ่มเติม ผู้เรียนจะสามารถประเมินผลการเรียนด้วยตนเองได้ด้วย ชุติการสอนชนิดนี้อาจจะจัดในลักษณะของหน่วยการสอนย่อยหรือ โมดูลก็ได้

ชัยงค์ พรหมวงศ์ และคณะ (2523, หน้า 118-119) ได้กล่าวถึง ประเภทของ ชุติการเรียนการสอนไว้ 4 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ชุติการเรียนการสอนประกอบการบรรยาย เป็นชุติการเรียนการสอนที่มุ่งขยายเนื้อหา สาระการสอนแบบบรรยายให้ชัดเจนขึ้น โดยกำหนดกิจกรรม และสื่อการสอน ให้ครูใช้ประกอบการ บรรยาย บางครั้งจึงเรียกว่า “ชุติการเรียนการสอนสำหรับครู” ชุติการเรียนการสอนนี้ จะมี เนื้อหาวิชาเพียงหน่วยเดียว และใช้กับผู้เรียนทั้งชั้น โดยแบ่งหัวข้อที่จะบรรยายและกิจกรรมไว้ ตามลำดับขั้น ทั้งนี้ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ครูผู้สอน และเพื่อเปลี่ยนบทบาทการพูดของครูให้ น้อยลง เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนในการจัดกิจกรรมการเรียนมากยิ่งขึ้น ชุติการเรียน การสอนประกอบการบรรยายนี้ นิยมใช้กับการฝึกอบรม และการสอนในระดับอุดมศึกษา สื่อการสอนที่ใช้ อาจเป็นแผ่นคำสอน แผนภูมิ รูปภาพ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ หรือกิจกรรมกลุ่ม เป็นต้น

2. ชุติการเรียนการสอนสำหรับกิจกรรมกลุ่ม เป็นชุติการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นที่ ตัวผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน ครูจะเปลี่ยนบทบาทจากผู้บรรยายเป็นผู้แนะนำ ช่วยเหลือ ผู้เรียน ชุติการเรียนการสอนแบบกิจกรรม อาจจัดเรียนในห้องเรียนแบบศูนย์การเรียน ชุติการเรียนการสอนแต่ละชุด จะประกอบด้วยชุติการสอนย่อย ที่มีจำนวนเท่ากับจำนวนศูนย์

ที่แบ่งไว้ในรูปสื่อประสม อาจใช้เป็นตัวรายบุคคล หรือทั้งกลุ่มใช้ร่วมกันก็ได้ ในขณะที่ทำกิจกรรมการเรียนรู้หากมีปัญหา ผู้เรียนสามารถซักถามครูได้เสมอ เมื่อจบการเรียนรู้ในแต่ละศูนย์กิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งจัดไว้ในรูปสื่อประสม อาจใช้เป็นตัวรายบุคคล หรือทั้งกลุ่มใช้ร่วมกันก็ได้ ในขณะที่ทำกิจกรรมการเรียนรู้หากมีปัญหา ผู้เรียนสามารถซักถามครูได้เสมอ เมื่อจบการเรียนรู้ในแต่ละศูนย์แล้ว ผู้เรียนสนใจที่จะเรียนเสริม ก็สามารถศึกษาได้จากศูนย์สำรองที่จัดเตรียมไว้ โดยไม่ต้องเสียเวลารอคอยผู้อื่น

3. ชุดการเรียนการสอนรายบุคคล เป็นชุดการเรียนการสอนที่จัดไว้ให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเองตามคำแนะนำที่ระบุไว้ แต่อาจมีการปรึกษากันระหว่างเรียนได้ และเมื่อสงสัย ไม่เข้าใจ บทเรียนตอนไหน สามารถได้ถามครูได้ การเรียนจากชุดการเรียนการสอนรายบุคคลนี้ นิยมใช้ห้องเรียนที่มีลักษณะพิเศษ แบ่งเป็นสัดส่วนสำหรับผู้เรียนแต่ละคน ซึ่งเรียกว่า “ห้องเรียนรายบุคคล” ชุดการเรียนการสอนรายบุคคลนี้ นักเรียนอาจนำไปเรียนที่บ้านได้ด้วย โดยมีผู้ปกครองหรือบุคลากรอื่น คอยให้ความช่วยเหลือ ชุดการเรียนการสอนรายบุคคลนี้ เน้นหน่วยการสอนย่อย จึงนิยมเรียกว่า “บทเรียน โมดูล” (Instructional Module)

4. ชุดการเรียนการสอนทางไกล เป็นชุดการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนอยู่ต่างถิ่นต่างเวลา มุ่งสอนให้ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเอง โดยไม่ต้องมาเข้าชั้นเรียน ประกอบด้วยสื่อประเภทสิ่งพิมพ์ รายการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และการสอนเสริมตามศูนย์บริการการศึกษา เช่น ชุดการเรียนการสอนทางไกล ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เป็นต้น

จากการศึกษาประเภทของชุดการสอน ชุดการเรียน ชุดกิจกรรมหรือชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้ทราบว่าแบ่งออกเป็นหลายประเภทด้วยกัน ซึ่งแต่ละประเภทครู และนักเรียนมีบทบาทแตกต่างกันไป ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษการสร้างสรรค์ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้เป็นผู้ศึกษาเนื้อหาร่วมกันเป็นกลุ่ม และปฏิบัติกิจกรรมที่มีอยู่ในชุดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีครูเป็นผู้ดูแลอย่างใกล้ชิด และเป็นผู้นำในการปฏิบัติกิจกรรมในบางกิจกรรมร่วมกับนักเรียน

หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมการเรียนรู้

แนวคิดพื้นฐานที่จะนำไปสู่การสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ นั้น ประกอบด้วยแนวคิด 5 ประการ ดังนี้ (ชัยงค์ พรหมวงศ์, 2539 ก, 113 – 117)

แนวคิดที่ 1 เป็นแนวคิดตามหลักจิตวิทยา เกี่ยวข้องกับทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล นักการศึกษาได้นำแนวคิดนี้มาจัดการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน จัดการศึกษาที่ให้อิสระในการเรียนรู้ด้วยตนเองตามกำลังความสามารถของแต่ละบุคคล

แนวคิดที่ 2 เป็นแนวคิดที่จะพยายามเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนจากแบบเดิมที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง มีครูเป็นแหล่งความรู้ มาเป็นการจัดประสบการณ์และสื่อประสมที่ตรงกับเนื้อหาวิชา ในรูปของชุดการสอน โดยให้ผู้เรียนหาความรู้ด้วยตนเองจากชุดการสอน

แนวคิดที่ 3 เป็นแนวคิดที่จะพยายามจัดระบบการผลิตและการใช้อุปกรณ์การสอนให้เป็นไปในรูปสื่อประสม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปลี่ยนจากการใช้สื่อเพื่อ “ช่วยครูสอน” มาเป็น “ช่วยผู้เรียนเรียน”

แนวคิดที่ 4 เป็นแนวคิดที่พยายามสร้างปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างครูและผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม โดยนำสื่อและทฤษฎีกลุ่มมาใช้ในการประกอบกิจกรรมร่วมกันของผู้เรียน และครูทำหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกและช่วยเหลือเมื่อผู้เรียนต้องการ

แนวคิดที่ 5 เป็นแนวคิดที่ยึดหลักการจิตวิทยาการเรียนรู้มาจัดสภาพการเรียนรู้ เพื่อให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. ได้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง
2. มีทางทราบว่าตัดสินใจหรือการทำงานของตนถูกหรือผิดได้ทันที
3. มีการเสริมแรงทางบวก ที่ทำให้ผู้เรียนภาคภูมิใจที่ได้ทำถูกหรือคิดถูกอันจะทำให้กระทำการดีกรรมนั้นซ้ำอีกในอนาคต
4. ได้เรียนรู้ทีละขั้นตามความสามารถและความสนใจของผู้เรียนเอง โดยไม่มีใครบังคับ

จากแนวคิดดังกล่าวจะเห็นว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นจะต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยาเกี่ยวกับทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดสื่อการเรียนการสอนในรูปของสื่อประสมนำทฤษฎีกระบวนการกลุ่มมาใช้ จึงจะได้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย

องค์ประกอบของชุดกิจกรรมการเรียนรู้

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึง องค์ประกอบของชุดกิจกรรม หรือชุดการเรียนการสอน เพื่อนำมาใช้กำหนดองค์ประกอบของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการสร้างขึ้น ดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (2541, หน้า 95 – 96) ได้กล่าวว่า ชุดการเรียนการสอนจะมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ด้าน ดังนี้

คู่มือการใช้ชุดการเรียนการสอน เป็นคู่มือที่จัดทำขึ้น เพื่อให้ผู้ใช้ชุดการเรียนการสอน ศึกษาและปฏิบัติตาม เพื่อให้บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ อาจประกอบด้วย แผนการสอน สิ่งที่ต้องเตรียมก่อนสอน บทบาทของผู้เรียน การจัดชั้นเรียน (ในกรณีของชุดการสอนที่มุ่งใช้กับกลุ่มย่อย เช่น ในศูนย์การเรียนรู้)

บัตรงาน เป็นบัตรที่มีคำสั่งว่า จะให้ผู้เรียนปฏิบัติอะไรบ้าง โดยระบุกิจกรรมตามลำดับขั้นตอนของการเรียน

แบบทดสอบวัดความก้าวหน้าของผู้เรียน เป็นแบบทดสอบที่ใช้สำหรับตรวจสอบว่า หลังจากเรียนชุดการเรียนการสอนจบแล้ว ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดหรือไม่

สื่อการเรียนต่าง ๆ เป็นสื่อสำหรับผู้เรียนได้ศึกษา มีหลายชนิดประกอบกัน อาจเป็นประเภทสิ่งพิมพ์ เช่น บทความ เนื้อหาเฉพาะเรื่อง จุลสาร บทเรียนโปรแกรม หรือประเภทโสตทัศนูปกรณ์ เช่น รูปภาพ แผนภูมิต่าง ๆ เทปบันทึกเสียง फिल्मสตริป สไลด์ ขนาด 2x2 นิ้ว ของจริง เป็นต้น

บุญเกื้อ ควรวาเวช (2542, หน้า 95 – 102) ได้กำหนดองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ ภายในชุดการเรียนการสอน โดยจำแนกออกเป็น 4 ส่วน คือ

1. คู่มือครู เป็นคู่มือครูและแผนการสอนสำหรับผู้สอน หรือผู้เรียนตามแต่วิธีของชุดการเรียนการสอน ภายในคู่มือจะชี้แจงถึงวิธีการใช้ชุดการเรียนการสอนเอาไว้อย่างละเอียดประกอบด้วย

- 1.1 คำนำ (สำหรับคู่มือที่เป็นเล่ม)
- 1.2 ส่วนประกอบของชุดการเรียนการสอน
- 1.3 คำชี้แจงสำหรับผู้เรียน
- 1.4 สิ่งที่คุณสอนและผู้เรียนต้องเตรียม
- 1.5 บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน
- 1.6 การจัดห้องเรียน
- 1.7 แผนการสอน
- 1.8 เนื้อหาสาระของชุดการเรียนการสอน
- 1.9 แบบฝึกหัดปฏิบัติหรือกระดานตอบคำถาม
- 1.10 แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน (พร้อมเฉลย)

2. บัตรคำสั่งหรือคำแนะนำ จะเป็นส่วนที่บอกให้ผู้เรียนดำเนินการเรียนหรือประกอบกิจกรรมแต่ละอย่าง ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ประกอบด้วย

- 2.1 คำอธิบายในเรื่องที่จะศึกษา
- 2.2 คำสั่งให้ผู้เรียนดำเนินการ
- 2.3 การสรุปบทเรียน

3. เนื้อหาสาระและสื่อ จะบรรจุไว้ในรูปของสื่อการสอนต่าง ๆ อาจจะประกอบด้วย

บทเรียนโปรแกรม สไลด์ เทปบันทึกเสียง फिल्मสตริป แผ่นภาพโปร่งใส วัสดุกราฟฟิก
หุ่นจำลอง ของตัวอย่าง รูปภาพ เป็นต้น

4. แบบประเมินผล ผู้เรียนจะทำการประเมินผลความรู้ด้วยตนเอง ก่อนและหลังเรียน
แบบประเมินผลที่อยู่ในชุดการเรียนการสอน อาจจะเป็นแบบฝึกหัด ให้เติมคำในช่องว่าง
เลือกคำตอบที่ถูก จับคู่ ผลการทดลอง หรือทำกิจกรรม เป็นต้น

กิดานันท์ มลิทอง (2546, หน้า 39) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของชุดการเรียน และ
ชุดการเรียนไว้ ดังนี้

1. คู่มือ คู่มือสำหรับผู้สอนในการใช้ชุดการเรียนจะมีรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อเป็น
แนวทางในการสอนรวมถึงการจัดหาวัสดุอุปกรณ์การสอน ส่วนคู่มือสำหรับผู้เรียนในชุดการเรียน
จะเป็นรายละเอียดเพื่อให้ผู้เรียนได้ทราบถึงเนื้อหาและกิจกรรมต่าง ๆ ในการเรียน
2. คำสั่ง เพื่อกำหนดแนวทางในการสอนหรือการเรียน
3. เนื้อหาบทเรียน จัดอยู่ในรูปของสไลด์ फिल्मสตริป เทปบันทึกเสียง วัสดุกราฟฟิก
ม้วนวีดิทัศน์ หนังสือบทเรียน บทเรียนคอมพิวเตอร์ ฯลฯ ซึ่งเป็นเนื้อหาตามหลักสูตร
4. กิจกรรมการเรียน เป็นการให้ผู้เรียนทำรายงาน กิจกรรมที่กำหนดให้ หรือค้นคว้า
ต่อจากที่เรียนไปแล้วเพื่อความรู้ที่กว้างขวางขึ้น
5. แบบทดสอบ เป็นแบบทดสอบเกี่ยวกับเนื้อหาบทเรียนนั้นเพื่อการประเมินผู้เรียน
จากการศึกษาองค์ประกอบของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้ทราบว่า ได้มีนักวิชาการ
ได้กำหนดองค์ประกอบไว้หลายรูปแบบ สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดองค์ประกอบของ
ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้

1. คู่มือครูเป็นคำแนะนำสำหรับครู การเตรียมตัวก่อนสอน การปฏิบัติขณะสอน
และการปฏิบัติหลังสอน

2. เป็นคำชี้แจงสำหรับนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนในชุดกิจกรรมการเรียนรู้
เช่น จุดมุ่งหมายของการเรียน เอกสารที่นักเรียนจะได้รับจากครู การปฏิบัติตัวในการเรียน และการ
ปฏิบัติในการทำกิจกรรมกลุ่ม

3. แผนการจัดการเรียนรู้

3.1 สารสำคัญ

3.2 จุดประสงค์การเรียนรู้

3.3 สารการเรียนรู้

3.4 กระบวนการจัดการเรียนรู้

3.5 สื่อ/แหล่งเรียนรู้

3.6 การวัดผลและประเมินผล

3.7 ภาคผนวก

4. แบบฝึกหัดท้ายชุดกิจกรรม เป็นแบบฝึกหัดเพื่อประเมินผลหลังจากการเรียนรู้ในแต่ละชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยแบบฝึกหัดที่หลากหลาย คือ แบบทดสอบแบบปรนัย 4 ตัวเลือก แบบอัตนัย แบบเลือกตอบถูก – ผิด และเขียนแสดงข้อคิดเห็น

ขั้นตอนในการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้

มีนักการศึกษาหลายท่าน ได้เสนอขั้นตอนในการสร้างชุดการสอน ชุดการเรียนการสอน ชุดการเรียนรู้ หรือชุดกิจกรรม เพื่อเป็นหลักการในการสร้างว่าจะต้องดำเนินการอย่างไร ดังนี้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2537, หน้า 123) ได้เสนอขั้นตอนในการสร้างชุดการสอน แบ่งเป็นขั้นตอนสำคัญ 10 ขั้นตอน สรุปได้ดังนี้

1. กำหนดหมวดหมู่ของเนื้อหาสาระที่จะนำมาสร้างชุดการสอนนั้นอย่างละเอียดว่า มุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อะไรบ้าง แล้วพิจารณาแบ่งเป็นหน่วยการเรียนการสอนย่อย โดยเรียงเนื้อหาตามความจำเป็นต้องเรียนรู้ก่อนหลัง จากนั้นให้พิจารณาว่าจะสร้างชุดการสอนแบบใดโดยคำนึงถึงผู้เรียนคือ ใคร จะให้อะไรกับผู้เรียน จะให้ทำกิจกรรมอย่างไรและทำได้ดีเพียงใด
2. กำหนดหน่วยการสอน โดยแบ่งเนื้อหาวิชาออกเป็นหน่วยการสอน โดยประมาณ เนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับเวลาที่กำหนด
3. กำหนดหัวเรื่อง ผู้สอนจะต้องกำหนดว่าในแต่ละหน่วยควรให้ประสบการณ์อะไรบ้างต่อผู้เรียน แล้วกำหนดหัวเรื่องออกมาเป็นหน่วยการสอนย่อย
4. กำหนดความคิดรวบยอดและหลักการ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดเนื้อหาการสอนให้สอดคล้องกัน
5. กำหนดวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับหัวเรื่อง โดยคิดเป็นจุดประสงค์ทั่วไปก่อน แล้วจึงเขียนเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม
6. กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งเป็นแนวทางในการเลือกและผลิตสื่อการสอน
7. กำหนดแบบประเมินผล ประเมินผลให้ตรงกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยใช้แบบทดสอบเป็นเกณฑ์
8. เลือกและผลิตสื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการที่ครูใช้เป็นสื่อการสอน เมื่อผลิตสื่อการสอนแต่ละหัวเรื่องแล้วก็จัดเป็นหมวดหมู่ในกล่องที่เตรียมไว้
9. หาประสิทธิภาพชุดการสอนหรือทดลองกับผู้เรียนเพื่อเป็นการประกันว่าชุดการสอน

ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพในการสอน

10. การใช้ชุดการสอน ชุดการสอนที่ได้รับการปรับปรุงและมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้สามารถนำไปสอนผู้เรียนได้ตามประเภทของชุดการสอน การใช้ควรกำหนดขั้นตอน ดังนี้

- 10.1 ขั้นทดสอบก่อนเรียน
- 10.2 ขั้นนำเข้าสูบทเรียน
- 10.3 ขั้นประกอบกิจกรรมการเรียนรู้
- 10.4 ขั้นสรุปผลการเรียน
- 10.5 ขั้นทดสอบหลังเรียน

ในการผลิตชุดการสอนนั้นต้องกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน พร้อมกำหนดสื่อที่ใช้ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นเครื่องมือที่ช่วยทั้งผู้เรียนและผู้สอนให้ได้รับความสะดวกในการเรียนรู้เพราะได้วางแผนทุกอย่างไว้อย่างดีและผ่านการหาประสิทธิภาพแล้ว

ชาญชัย อินทรสุนานนท์ (2538, หน้า 48 – 49) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนในการสร้างชุดการสอน ควรมีแบบแผนตามลำดับ ดังนี้

1. แบ่งกลุ่มเลือกประธาน มีคณะกรรมการจัดทำตามสาขาที่สอน
2. เลือกเนื้อหาวิชา ชั้น จำนวน ชั่วโมงที่จะมาทำเป็นหน่วย
3. กำหนดวัตถุประสงค์
4. การจัดลำดับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์
5. วางแผนการจัด ดำเนินการสอน และการอภิปราย
 - 5.1 วิธีสอนแบบใด
 - 5.2 ใช้สื่อชนิดใด
 - 5.3 กิจกรรมใดที่ใช้ประกอบ
 - 5.4 การวัดผล การประเมินผล
6. เลือกหาวิธีการที่เหมาะสมตามเกณฑ์
7. ลงมือผลิตสื่อการสอน
8. ทดลองสอนกับผู้เรียน
9. วัดผล และแก้ไขข้อบกพร่องถ้ามี
10. สรุปผล
11. ผลิตชุดที่สมบูรณ์
12. การรายงานผล

จากการศึกษาขั้นตอนการสร้างชุดการสอน ชุดการเรียน ชุดกิจกรรม หรือ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้ทราบขั้นตอนการสร้างที่หลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการสร้าง ดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ เรื่อง จังหวัดนครนายก ศึกษาวิธีการ และ ขั้นตอนการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ จากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. เลือกสาระการเรียนรู้ที่จะสอน คือ เรื่อง จังหวัดนครนายก กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
3. ดำเนินการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามรูปแบบที่กำหนดไว้

การหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้

มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องทดสอบประสิทธิภาพของสื่อ หรือ ชุดกิจกรรม ดังนี้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2539 ข, หน้า 494 – 495) และกรองกาญจน์ อรุณรัตน์ (2536, หน้า 53) ได้อธิบายว่า การทดสอบประสิทธิภาพของชุดการสอน หมายถึง การนำชุดการสอน ไป Try Out เพื่อปรับปรุงแล้วนำไปใช้จริง (Trial Run) นำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขเสร็จแล้วจึงผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก เหตุผลและความจำเป็นในการหาประสิทธิภาพ คือ

1. เป็นการประกันคุณภาพว่าอยู่ในขั้นสูง เหมาะสมที่จะผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก หากไม่มีการหาประสิทธิภาพเสียก่อน เมื่อผลิตออกมาใช้ประโยชน์ไม่ได้ดีก็ต้องทำใหม่เป็นการสิ้นเปลืองทั้งเวลา แรงงาน และเงินทอง
2. ชุดการสอนที่ทำหน้าที่ช่วยครูสอน เพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่คาดหวัง ดังนั้นก่อนนำไปใช้ครูจึงควรมั่นใจว่า ชุดการสอนนั้นมีประสิทธิภาพในการช่วยนักเรียน เกิดการเรียนรู้จริง

3. การทดสอบประสิทธิภาพจะทำให้ผู้ผลิตมั่นใจว่า เนื้อหาสาระที่บรรจุในชุดการสอน เหมาะสม ง่ายต่อการเข้าใจ อันจะทำให้ผู้ผลิตมีความชำนาญสูงขึ้นเป็นการประหยัดแรงสมอง แรงงาน เวลา และเงินทองในการเตรียมต้นฉบับ

ในการทดสอบประสิทธิภาพชุดการสอน จะต้องกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพไว้เพื่อให้ ชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีคุณภาพ

ขั้นตอนการทดสอบประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม

ชัยงค์ พรหมวงศ์ (2539 ข, หน้า 496 – 497) และกรองกาญจน์ อรุณรัตน์ (2536, หน้า 362) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการทดสอบประสิทธิภาพของชุดการสอน ไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 แบบเดี่ยว เป็นการทดลองกับนักเรียน 1 คน โดยใช้เด็กอ่อน ปานกลางและเด็กเก่ง คำนวณหาประสิทธิภาพแล้วปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยปกติคะแนนที่ได้จากการทดลองแบบเดี่ยวนี้นี้จะได้คะแนนต่ำกว่าเกณฑ์มาก

ขั้นที่ 2 แบบกลุ่ม เป็นการทดลองกับนักเรียน 6 – 10 คน (แต่ละผู้เรียนที่เก่ง ปานกลางและอ่อน) คำนวณหาประสิทธิภาพแล้วปรับปรุง ในคราวนี้คะแนนของผู้เรียนจะเพิ่มขึ้นอีกเกือบเท่าเกณฑ์ โดยเฉลี่ยจะห่างจากเกณฑ์ ประมาณร้อยละ 10

ขั้นที่ 3 ปฏิบัติจริง เป็นการทดลองกับนักเรียนทั้งชั้น 30 – 100 คน คำนวณหาประสิทธิภาพแล้ว ทำการปรับปรุง ผลลัพธ์ที่ได้ควรใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ หากต่ำกว่าเกณฑ์ไม่เกินร้อยละ 25 ก็ให้ยอมรับ หากแตกต่างกันมากผู้สอนก็ต้องกำหนดเกณฑ์หาประสิทธิภาพของชุดการสอนใหม่ โดยยึดสภาพความเป็นจริงเป็นเกณฑ์การยอมรับประสิทธิภาพของชุดการสอน มี 3 ระดับ คือ สูงกว่าเกณฑ์ เท่าเกณฑ์ ต่ำกว่าเกณฑ์ แต่ยอมรับได้ว่ามีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาเกี่ยวกับการหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้วิจัยไม่ได้ดำเนินการทดลองแบบเดี่ยว เนื่องจาก แผนการจัดการเรียนรู้ในชุดกิจกรรม เน้นแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม แต่ละคนมีบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน ดังนั้นการทดลองแบบเดี่ยวกับนักเรียน 3 คน จึงไม่สามารถดำเนินการตามขั้นตอนการทดสอบประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมที่กำหนดไว้ได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงดำเนินการโดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 แบบกลุ่ม ทดลองกับนักเรียน 12 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่ละผู้เรียนที่เก่ง ปานกลาง และอ่อน อย่างละ 4 คน และเป็นผู้ที่ไม่เคยเรียนเนื้อหาใหม่มาก่อน

ขั้นที่ 2 ปฏิบัติจริง เป็นการทดลองกับนักเรียนจำนวน 30 คน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง
ประโยชน์ของชุดกิจกรรมการเรียนรู้

นักการศึกษาได้กล่าวถึงประโยชน์ของชุดกิจกรรม ดังนี้

กมลจารย์ภาควิชาเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา (2539, หน้า 29) กล่าวว่าชุดการเรียนการสอนมีข้อดี ดังนี้

1. ผู้เรียนจะเรียนตามลำพังหรือเรียนเป็นกลุ่มก็ได้
2. การเรียนช้าหรือเร็วเป็นไปตามความสามารถของผู้เรียน ผู้เรียนไม่ต้องกังวลว่าจะเรียนไม่ทันเพื่อน

3. จะนำไปเรียนที่ใดก็ได้ เรียนเวลาใดก็ได้ที่ว่าง เมื่อต้องการจะเรียน
4. แก้ปัญหาการขาดแคลนครูได้บ้าง
5. ใช้ช่วยซ่อมเสริมให้กับนักเรียนที่เรียนไม่ทันเพื่อนหรือขาดเรียนได้
6. เป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการเรียนการสอนในชั้นเรียน เป็นการศึกษา

หาความรู้อย่างมีขบวนการ มีขั้นตอน มีรูปแบบ

สุกิจ ศรีพรหม (2541, หน้า 72) กล่าวถึงคุณค่าของชุดการสอน ไว้ดังต่อไปนี้

1. ชุดการสอนจะช่วยลดภาระของครูผู้สอน
2. ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้เป็นแนวเดียวกัน
3. ชุดการสอนมีจุดมุ่งหมายชัดเจนที่เป็นพฤติกรรม
4. ชุดการสอนทำให้เกิดประสิทธิภาพในการสอนอย่างเชื่อถือได้
5. มีข้อทดสอบด้วยตนเองหลังเรียนเพื่อให้ผู้เรียนทราบผลการเรียนของตนเองว่าบรรลุ

จุดมุ่งหมาย หรือไม่

ได้มีนักการศึกษาหลายท่านกล่าวถึง ประโยชน์ของชุดการสอน ชุดการเรียน ดังนี้
(กรองกาญจน์ อรุณรัตน์, 2536, หน้า 9 – 10; บุญเกื้อ ควรรหาเวช, 2542, หน้า 110 – 111 ;
ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2537, หน้า 57 - 58)

1. ส่งเสริมการเรียนแบบรายบุคคล ผู้เรียนเรียนได้ตามความสามารถ ความสนใจตามเวลาและโอกาสที่เหมาะสมของแต่ละคน
2. ช่วยขจัดปัญหาการขาดแคลนครู เพราะชุดการเรียนช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้ด้วยตนเองหรือต้องการความช่วยเหลือจากผู้สอนเพียงเล็กน้อย
3. ช่วยในการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพราะผู้เรียนสามารถนำเอาชุดการเรียนไปใช้ได้ทุกสถานที่และทุกเวลา
4. ช่วยลดภาระและช่วยสร้างความพร้อมและความมั่นใจให้แก่ครู เพราะชุดการเรียนผลิตไว้เป็นหมวดหมู่ สามารถนำไปใช้ได้ทันที
5. เป็นประโยชน์ในการสอนแบบศูนย์การเรียน
6. ช่วยให้ครูวัดผลผู้เรียนได้ตรงตามความมุ่งหมาย
7. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ฝึกการตัดสินใจ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม
8. ช่วยให้ผู้เรียนจำนวนมากได้รับความรู้แนวเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ
9. ช่วยฝึกให้ผู้เรียนรู้จักเคารพ นับถือ ความคิดเห็นของผู้อื่น

จากการศึกษาประโยชน์ของชุดการสอน ชุดการเรียนรู้ หรือชุดกิจกรรมการเรียนรู้ พอสรุปได้ถึงประโยชน์ของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ว่า จะช่วยในการส่งเสริมในการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ได้ศึกษาตามความสามารถของแต่ละบุคคล ช่วยให้ผู้เรียน ได้รู้จักเคารพ นับถือความคิดเห็นของผู้อื่น ช่วยให้ผู้เรียนจำนวนมากได้รับความรู้แนวเดียวกัน อย่างมีประสิทธิภาพ มีข้อทดสอบด้วยตนเองหลังเรียน ทำให้ผู้เรียนได้ทราบผลการเรียนของตนเอง ว่าบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่ ช่วยให้ครูวัดผลผู้เรียนได้ตรงตามจุดมุ่งหมาย ช่วยลดภาระของครู ผู้สอน และแก้ปัญหาการขาดแคลนครูได้

แนวคิดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning)

ความหมายของการเรียนรู้แบบร่วมมือ

การเรียนรู้แบบร่วมมือ ได้มีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกัน ดังนี้

อรพรรณ พรสิมา (2541, หน้า 40) ได้ให้ความหมายการเรียนรู้แบบร่วมมือ หรือ การเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นวิธีการเรียนที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ สมาชิกแต่ละคนจะต้องมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และในความสำเร็จของกลุ่ม ทั้งโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ รวมทั้งการเป็นกำลังใจ แก่กันและกัน สมาชิกแต่ละคนจะต้องรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองพร้อม ๆ กับการดูแล เพื่อนสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ความสำเร็จของแต่ละบุคคลคือความสำเร็จของกลุ่ม ความสำเร็จ ของกลุ่มคือความสำเร็จของทุกคน

สมศักดิ์ ภู่วิภาคารวรรณ (2544, หน้า 3) ให้นิยามและหลักการการเรียนรู้แบบร่วมมือ (CL) เป็นวิธีการเรียนที่มีการจัดกลุ่มการทำงาน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และเพิ่มแรงจูงใจ ทางการเรียน การเรียนรู้แบบร่วมมือไม่ใช่วิธีการจัดนักเรียนเข้ากลุ่มรวมกันแบบธรรมดา แต่เป็น การรวมกลุ่มอย่างมีโครงสร้างที่ชัดเจน กล่าวคือ สมาชิกแต่ละคนในทีมจะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ในการเรียนรู้ และสมาชิกทุกคนจะได้รับการกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจเพื่อที่จะช่วยเหลือและเพิ่มพูน การเรียนรู้ของสมาชิกในทีม โครงสร้างหรือรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในด้านการถาม คำถามซึ่งกันและกัน การขยายความและการอธิบายเพิ่มเติมช่วยให้สมาชิกได้เรียนรู้เพิ่มขึ้นพร้อมทั้ง เข้าใจบทเรียนได้เป็นอย่างดี

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545, หน้า 38) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้แบบร่วมมือว่าเป็น วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้แก่ผู้เรียนได้เรียนรู้ ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถแตกต่างกัน โดยที่

แต่ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการเรียนรู้และในความสำเร็จของกลุ่ม ทั้งโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ รวมทั้งการเป็นกำลังใจแก่กันและกันคนที่เรียนเก่งจะช่วยเหลือคนที่อ่อนกว่า สมาชิกในกลุ่มไม่เพียงแต่รับผิดชอบต่อการเรียนของตนเองเท่านั้น หากแต่จะต้องร่วมรับผิดชอบการเรียนรู้ของเพื่อนสมาชิกทุกคนในกลุ่มความสำเร็จของแต่ละบุคคลคือความสำเร็จของกลุ่ม

สฤนต์ สันธพานนท์และคณะ (2545, หน้า 30) ให้ความหมายของการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นวิธีการสอนที่ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ร่วมมือกันในกลุ่มย่อย ๆ เน้นการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ในแต่ละกลุ่มจะมีสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถแตกต่างกัน ผู้เรียนแต่ละคนจะต้องร่วมมือในการเรียนรู้ร่วมกัน มีการช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน คนที่เก่งกว่าจะช่วยคนที่อ่อนกว่า สมาชิกในกลุ่มจะต้องร่วมกันรับผิดชอบการเรียนรู้ของเพื่อนสมาชิกทุกคนในกลุ่ม เพราะยึดแนวคิดที่ว่าความสำเร็จของสมาชิกทุกคนจะรวมเป็นความสำเร็จของกลุ่ม

จากความหมายของการเรียนรู้แบบร่วมมือดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือ หมายถึง การเรียนเป็นกลุ่มย่อย ๆ โดยให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกัน เพื่อให้ตนเองและสมาชิกกลุ่มเกิดการเรียนรู้ ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ 2 ประการ คือ การเรียนบทเรียนตามกำหนด และการช่วยให้เพื่อนเข้าใจบทเรียน ผู้เรียนจะค้นหาสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์ต่อตนเอง และต่อเพื่อนสมาชิกในกลุ่มในสถานการณ์การเรียนรู้แบบร่วมมือ ผู้เรียนจะต้องรับรู้และรำลึกเสมอว่า ตนเองจะไปถึงเป้าหมายของการเรียนรู้ได้ ก็ต่อเมื่อสมาชิกคนอื่น ๆ ไปถึงเป้าหมายเช่นเดียวกัน ผู้เรียนจะอภิปรายบทเรียนร่วมกัน ช่วยเหลือสนับสนุนกันเพื่อให้ทุกคนเข้าใจบทเรียนได้ดี

องค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้แบบร่วมมือ

นักการศึกษาหลายท่าน ได้สรุปองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้แบบร่วมมือไว้ 5 ประการ ดังนี้ (Johnson & Johnson, 1990, pp. 105 – 107; กรมวิชาการ, 2544, หน้า 5 – 6; วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2541, หน้า 38 – 39; จันทรา ดันติพิงสานุรักษ์, 2543, หน้า 38 – 39)

1. การพึ่งพาอาศัยกันเชิงบวก (Positive Interdependence) สมาชิกทุกคนมีหน้าที่และความรับผิดชอบเท่าเทียมกันหมด สมาชิกแต่ละคนรู้หน้าที่ของตนเองว่าต้องทำกิจกรรมใดบ้างในการเรียนครั้งนั้น ๆ เสมอ สมาชิกทุกคนตระหนักดีว่าความสำเร็จของกลุ่มขึ้นอยู่กับสมาชิกภายในกลุ่ม

2. การติดต่อสัมพันธ์กันโดยตรง (Face to Face Promotion) การจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือนี้ นักเรียนจะนั่งด้วยกันเป็นกลุ่มหันหน้าเข้าหากันเพื่อจะได้ซักถาม ตอบคำถาม อธิบายโต้ตอบ ซึ่งกันและกัน ให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงาน ยอมรับเหตุผลของผู้อื่น

โต้เถียงกันด้วยเหตุผล รู้จักสนับสนุนและชมเชยผู้อื่น เป็นการฝึกทักษะพื้นฐานในการอยู่ร่วมกัน

3. หน้าที่และความรับผิดชอบ (Individual Accountability) สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มมีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ และจะต้องทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถเสมอ เช่น

3.1 สมาชิกจะต้องตอบคำถามและอธิบายให้แก่เพื่อนสมาชิกด้วยกันด้วยความเต็มใจเสมอ

3.2 สมาชิกแต่ละคนจะต้องสนับสนุน คอยให้กำลังใจแก่เพื่อนสมาชิกในกลุ่ม

3.3 สมาชิกแต่ละคนรู้ว่า ผลงานของกลุ่มจะสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีขึ้นอยู่กับ

ความร่วมมือและความรับผิดชอบของสมาชิกทุกคน

4. ทักษะทางสังคม (Social Skills) หรือทักษะทางมนุษยสัมพันธ์และทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม (Interpersonal and Small Group Skills) นักเรียนต้องสามารถที่จะทำงานร่วมกันได้ทุกคน และสามารถทำงานเป็นกลุ่มย่อยได้ ครูต้องวางพื้นฐานให้นักเรียนได้บรรลุเป้าหมายในสิ่งต่างๆ ดังนี้

4.1 ต้องทำความรู้จักและไว้วางใจกัน

4.2 พูดต่อความหมายกันได้อย่างชัดเจน

4.3 ขอมรับและให้การสนับสนุนซึ่งกันและกัน

4.4 ช่วยกันแก้ปัญหาของความขัดแย้ง

จากทักษะและการทำงานกลุ่มนี้เอง ที่จะทำให้นักเรียนช่วยเหลือเอื้ออาทร

ในการถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน มีการร่วมมือกันในกลุ่ม ดังนั้นทุกคนจึงเกิดการเรียนรู้ที่จะมีส่วนร่วมในการทำงานให้กลุ่มประสบความสำเร็จ

5. กระบวนการกลุ่ม (Group Process) กระบวนการกลุ่ม หมายถึง การให้นักเรียนมีเวลาและได้กระบวนการวิเคราะห์ว่ากลุ่มทำงานได้เพียงใด และสามารถใช้ทักษะสังคม และมนุษยสัมพันธ์ได้เหมาะสม กระบวนการกลุ่มนี้จะช่วยให้สมาชิกในกลุ่มทำงานได้ผลในขณะที่สัมพันธ์ภาพระหว่างกลุ่มก็จะเป็นไปด้วยดี กล่าวคือ กลุ่มจะมีความเป็นอิสระ โดยสมาชิกในกลุ่มสามารถจัดกระบวนการกลุ่มและสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตัวของพวกเขาเอง ทั้งนี้ข้อมูลป้อนกลับจากครูหรือเพื่อนนักเรียนทั้งที่เป็นผู้สังเกต จะช่วยให้กลุ่มดำเนินการได้ดี และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้แบบร่วมมือ สรุปได้ว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเชิงบวก คือ การช่วยเหลือกันและกัน การติดต่อปฏิสัมพันธ์กันโดยตรง คือ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ความรับผิดชอบร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม ผู้เรียนทุกคนในกลุ่มทำงานร่วมกันได้และสมาชิกเรียนรู้กระบวนการกลุ่มเพื่อความสำเร็จของกลุ่ม

เทคนิคที่ใช้ในการเรียนรู้แบบร่วมมือ

วัฒนาพร กระจับทุกษ์ (2541, หน้า 40 – 44) ได้สรุปเทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือที่สำคัญไว้ดังนี้

1. Jigsaw เป็นเทคนิคที่พัฒนาขึ้นเพื่อส่งเสริมความร่วมมือและถ่ายทอดความรู้ระหว่างเพื่อนในกลุ่ม เทคนิคนี้ใช้กันมากในรายวิชาที่ผู้เรียนต้องเรียนเนื้อหาวิชาจากตำราเรียน (เช่น สังคมศึกษา ภาษาไทย)

ขั้นตอนของกิจกรรมประกอบด้วย

- 1.1 แบ่งเนื้อหาที่จะเรียนออกเป็นหัวข้อย่อยๆ ให้เท่ากับจำนวนสมาชิกกลุ่ม
- 1.2 จัดกลุ่มผู้เรียนโดยให้มีความสามารถคล้ายกัน แล้วให้สมาชิกแต่ละคนศึกษาหัวข้อ

ที่ต่างกัน

1.3 ผู้เรียนที่ได้หัวข้อเดียวกันจากแต่ละกลุ่มมานั่งด้วยกัน เพื่อทำงานและศึกษาร่วมกันในหัวข้อดังกล่าว

1.4 สมาชิกแต่ละคนออกจากกลุ่มกลับไปกลุ่มเดิมของตนผลัดกันอธิบายเพื่อถ่ายทอดความรู้ที่ตนศึกษาให้เพื่อนฟังจนครบทุกหัวข้อ

- 1.5 ครูทดสอบเนื้อหาที่ศึกษาแล้วให้คะแนนรายบุคคล

2. Jigsaw II เป็นเทคนิคที่พัฒนาขึ้นจากเทคนิคเดิม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมช่วยพึ่งพากันในกลุ่มมากขึ้น กระบวนการ Jigsaw II เหมือนเดิมทุกประการเพียงแต่ในช่วงของการประเมิน ครูจะนำคะแนนทุกคนในกลุ่มมารวมกันเป็นคะแนนกลุ่ม กลุ่มที่ได้คะแนนรวมหรือค่าเฉลี่ยสูงสุดจะติดประกาศไว้ที่ป้ายประกาศของห้อง

3. Team Games – Tournaments (TGT) เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนในจุดประสงค์ที่ต้องการให้กลุ่มศึกษาประเด็นหรือปัญหาที่มีคำตอบถูกต้องเพียงคำตอบเดียวหรือมีคำตอบที่ถูกต้องชัดเจน เช่น การคำนวณทางคณิตศาสตร์ การใช้ภาษา ภูมิศาสตร์ และทักษะการใช้แผนที่ และความคิดรวบยอดทางคณิตศาสตร์

ขั้นตอนของกิจกรรมประกอบด้วย

- 3.1 ครูนำเสนอบทเรียนหรือข้อความใหม่ให้แก่ผู้เรียน

3.2 แบ่งกลุ่มผู้เรียนโดยละความสามารถและเพศ กลุ่มละ 4 – 5 คน ศึกษาบทวนความรู้ที่ครูนำเสนอ สมาชิกที่มีความสามารถสูงจะช่วยเหลือสมาชิกที่มีความสามารถด้อยกว่าเพื่อเตรียมกลุ่มสำหรับแข่งขันในช่วงท้ายสัปดาห์หรือท้ายบทเรียน

3.3 จัดแข่งขัน โดยจัด โต้ะแข่งขันหรือทีมแข่งขันที่มีตัวแทนของแต่ละกลุ่มที่มีความสามารถใกล้เคียงกันร่วมแข่งขันตามรูปแบบและกติกาที่กำหนด คำถามที่ใช้จะเกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียนมาแล้ว

3.4 ให้ค่าคะแนนการแข่งขัน โดยให้จัดลำดับคะแนนผลการแข่งขันในแต่ละ โต้ะแล้ว ผู้เล่นจะกลับเข้ากลุ่มเดิมของตน

3.5 นำคะแนนการแข่งขันของแต่ละคนมารวมกันเป็นคะแนนของทีม ทีมที่ได้คะแนนรวมหรือค่าเฉลี่ยสูงสุดจะได้รางวัล

4. Student Teams and Achievement Divisions (STAD) เทคนิคนี้พัฒนาเพิ่มเติมจากเทคนิค TGT แต่จะการใช้การทดสอบรายบุคคลแทนการแข่งขัน

4.1 ครูเสนอประเด็นหรือเนื้อหาใหม่ โดยการนำเสนอด้วยสื่อที่น่าสนใจ ใช้การสอนโดยตรง หรือตั้งประเด็นให้ผู้เรียนอธิบาย

4.2 จัดผู้เรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ 3 – 4 คน ให้สมาชิกมีความสามารถต่างกัน ทั้งความสามารถสูง ปานกลาง และต่ำ

4.3 แต่ละคนร่วมกันศึกษาบททวนเนื้อหาที่ครูนำเสนอจนเข้าใจ

4.4 ผู้เรียนทุกคนทำแบบทดสอบ เพื่อวัดความรู้ความเข้าใจเนื้อหาที่เรียน

4.5 ตรวจสอบคำตอบของผู้เรียน นำคะแนนของสมาชิกทุกคนในกลุ่มมารวมกันเป็นคะแนนกลุ่ม

4.6 กลุ่มที่ได้คะแนนรวมสูงสุดจะได้รับคำชมเชย

5. Team Assisted Individualization (TAI) กิจกรรมนี้เน้นการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนมากกว่าการเรียนรู้ในลักษณะกลุ่มเหมาะสำหรับการสอนคณิตศาสตร์ การจัดกลุ่มผู้เรียนจะคล้ายกับเทคนิค STAD และ TGT แต่เทคนิคนี้ผู้เรียนแต่ละคนจะเรียนรู้และทำงานตามระดับความสามารถของตน เมื่อทำงานในส่วนของตนเสร็จแล้วจึงไปจับคู่หรือเข้ากลุ่มทำงาน

5.1 จัดผู้เรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แบบละความสามารถ กลุ่มละ 2 – 4 คน

5.2 ผู้เรียนทบทวนสิ่งที่เรียนมาแล้วหรือศึกษาประเด็น/เนื้อหาใหม่ โดยการอภิปรายสรุปข้อความรู้ หรือถามตอบ

5.3 ผู้เรียนแต่ละคนทำใบงานที่ 1 แล้วจับคู่กันภายในกลุ่มตนเพื่อแลกเปลี่ยนกันตรวจใบงานที่ 1 เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและอธิบายข้อสงสัยหรือข้อผิดพลาดของคู่ตนเอง หากผู้เรียนคู่ใดทำใบงานได้ถูกต้องร้อยละ 75 ให้ผู้เรียนทำใบงานชุดที่ 3 หรือ 4 จนกว่าจะทำได้ คะแนนมากกว่าร้อยละ 75 ขึ้นไปจึงถือว่าผ่าน

5.4 ผู้เรียนทุกคนทำแบบทดสอบ

5.5 นำคะแนนผลการสอบของนักเรียนทุกคนมารวมกันเป็นคะแนนกลุ่มหรือใช้คะแนนเฉลี่ย

5.6 กลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุดได้รางวัลหรือติดประกาศชมเชย

6. Group Investigation (GI) เป็นการจัดกลุ่มผู้เรียนเพื่อเตรียมการทำโครงการกลุ่มหรือทำงานที่ครอบคลุมหมาย ก่อนใช้เทคนิคนี้ครูต้องฝึกทักษะการสื่อสารทางสังคมให้ผู้เรียนก่อน เช่น การเรียนในวิชาชีววิทยา หรือสิ่งแวดล้อม

6.1 ครูและผู้เรียนร่วมกันอภิปราย ทบทวนเนื้อหาหรือประเด็นที่กำหนด

6.2 แบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ความสะดวกสามารถกลุ่มละ 2 – 4 คน

6.3 แบ่งเรื่องที่ศึกษาเป็นหัวข้อย่อย ๆ แต่ละหัวข้อจะเป็นใบงานที่ 1 ใบงานที่ 2 ใบงานที่ 3

6.4 ผู้เรียนแต่ละกลุ่มเลือกทำหนึ่งหัวข้อ โดยให้นักเรียนที่เรียนอ่อนในกลุ่มเลือกหัวข้อที่จะศึกษาก่อน หรือให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มกันหาคำตอบตามใบงานแล้วนำคำตอบทั้งหมดมารวมกันเป็นคำตอบที่สมบูรณ์

6.5 ผู้เรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปรายเรื่องจากใบงานที่ศึกษาจนเป็นที่เข้าใจของทุกคนในกลุ่ม

6.6 ให้แต่ละกลุ่มรายงานผลการศึกษา โดยเริ่มจากกลุ่มที่ทำใบงานที่ 1 จนถึงใบงานสุดท้ายแล้วชมเชยกลุ่มที่ทำใบงานได้ถูกต้องที่สุด

7. Learning Together (LT) เป็นวิธีที่เหมาะสมกับการสอนวิชาที่มีโจทย์ปัญหา การคำนวณหรือการฝึกปฏิบัติในห้องปฏิบัติการ มีขั้นตอนการจัดกิจกรรม ดังนี้

7.1 ครูและนักเรียน อภิปราย สรุปเนื้อหาที่เรียนในคาบที่แล้ว

7.2 แบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มความสะดวกสามารถกัน กลุ่มละ 4 – 5 คน

7.3 ครูแจกใบงานกลุ่มละ 1 แผ่น

7.4 แบ่งหน้าที่ของผู้เรียนแต่ละคนในกลุ่ม ดังนี้

7.4.1 คนที่ 1 อ่านคำสั่งหรือขั้นตอนในการทำงาน

7.4.2 คนที่ 2 ฟังขั้นตอนและจดบันทึก

7.4.3 คนที่ 3 ครูแจกใบงานกลุ่มละ 1 แผ่น

7.4.4 คนที่ 4 ตรวจสอบคำตอบ

7.5 แต่ละกลุ่มส่งกระดาษคำตอบเพียงแผ่นเดียว แต่ละกลุ่มส่งงาน 1 ชิ้น ผลงานที่เสร็จแล้วเป็นผลงานที่ทุกคนยอมรับ ซึ่งทุกคนในกลุ่มจะได้คะแนนเท่ากัน

7.6 ปิดประกาศชมเชยกลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุด

8. Numbered Heads Together เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับการทบทวนหรือตรวจสอบความเข้าใจ ขั้นตอนการจัดกิจกรรมประกอบด้วย

8.1 เตรียมประเด็นปัญหา หรือข้อคำถามที่จะให้ผู้เรียนศึกษา

8.2 แบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 คน ประกอบด้วยผู้เรียนเก่งหนึ่งคน ผู้เรียนปานกลางสองคน ผู้เรียนอ่อนหนึ่งคน แต่ละคนมีหมายเลขประจำตัว

8.3 ถามคำถาม/มอบหมายงานให้ทำ

8.4 ให้ผู้เรียนอภิปรายในกลุ่มย่อยจนมั่นใจว่าสมาชิกทุกคนเข้าใจคำตอบ

8.5 ครูถามคำถามในประเด็นที่กำหนด โดยเรียกหมายเลขประจำตัวผู้เรียนคนใดคนหนึ่งในกลุ่มตอบ

8.6 ให้คำชมเชยกลุ่มที่สมาชิกสามารถตอบคำถามได้ถูกต้องมากที่สุด ผู้เรียนทุกคนตรวจสอบความถูกต้องของข้อคำตอบที่ตนและกลุ่มร่วมกันศึกษา ชักถาม ทำความเข้าใจข้อคำตอบจนชัดเจน

9. Co – Op Co – Op เป็นเทคนิคที่เน้นการทำงานร่วมกัน โดยสมาชิกของกลุ่มมีความสามารถและความถนัดต่างกัน ได้แสดงบทบาทหน้าที่ที่ตนถนัดเต็มที่ ผู้ที่เรียนเก่งได้ช่วยเหลือผู้ที่เรียนอ่อนเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการคิดระดับสูงทั้งการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ และเป็นวิธีการที่สามารถนำไปใช้สอนวิชาใดก็ได้

มีขั้นตอนการจัดกิจกรรม ดังนี้

9.1 กำหนดขอบข่ายประเด็นหรือเนื้อหาตามจุดประสงค์ที่จะให้ผู้เรียนได้ศึกษา

9.2 ผู้เรียนทั้งชั้นร่วมกันอภิปรายเพื่อกำหนดประเด็นหรือหัวข้อที่จะศึกษา

9.3 กำหนดกลุ่มย่อยโดยให้สมาชิกในกลุ่มมีความสามารถละกัน

9.4 แต่ละกลุ่มเลือกหัวข้อที่จะศึกษา

9.5 สมาชิกในแต่ละกลุ่มช่วยกันกำหนดหัวข้อย่อยแล้วแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ โดยให้สมาชิกแต่ละคนเลือกศึกษาหัวข้อย่อยคนละหนึ่งหัวข้อ

9.6 สมาชิกนำผลงานมารวมกันเป็นงานกลุ่ม อาจมีการอ่านทบทวนและปรับแต่งภาษาให้ผลงานกลุ่มที่ทำร่วมกันมีความสละสลวยต่อเนื่อง เตรียมผู้ที่จะนำเสนอผลงานกลุ่ม

9.7 นำผลงานกลุ่มนำเสนอต่อชั้นเรียน

9.8 ทุกกลุ่มช่วยกันประเมินผล โดยประเมินทั้งกระบวนการทำงานกลุ่ม และผลงานกลุ่ม

10. การเรียนแบบร่วมมือ แบบ โปรแกรมร่วมมือในการอ่านและการเขียน (Cooperative Integrated Reading and Composition หรือ CIRC) เป็นตัวอย่างแนวทางการนำเทคนิคการเรียนแบบร่วมมือไปใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนภาษา ขึ้นตอนกิจกรรมประกอบด้วย

10.1 การสร้างกลุ่มการอ่าน โดยแบ่งกลุ่มผู้เรียนกลุ่มละ 8 –18 คน ตามระดับความสามารถในการอ่าน

10.2 จัดกลุ่มย่อย โดยนักเรียนในแต่ละกลุ่มจะทำงานเป็นคู่ ๆ หรือกลุ่มละ 3 คน ตามความเหมาะสม หลังจากนั้นนำกลุ่มย่อยที่สร้างขึ้นใหม่นี้ไปจับคู่กับกลุ่มย่อยจากกลุ่มอ่านกลุ่มอื่นแต่ละกลุ่มมีสมาชิกละกัน ทั้งมีความสามารถการอ่านสูง ปานกลาง และต่ำ

10.3 กิจกรรมการอ่านพื้นฐาน

10.4 การหาเพื่อนช่วยตรวจสอบ หลังจากนั้นทำกิจกรรมตามที่ครูมอบหมายสำเร็จ ผู้เรียนจะขอให้เพื่อนในกลุ่มเซ็นชื่อรับรองว่าเขาได้ทำกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ที่ครูกำหนด

10.5 การทดสอบ หลังจากเรียนแต่ละครั้งจะมีการทดสอบย่อยโดยใช้เวลาสั้น ๆ

10.6 การสอนอ่าน ในแต่ละสัปดาห์ครูจะสอนการอ่านแก่ผู้เรียนหนึ่งครั้ง โดยเน้นการสอนอ่านจับใจความ แล้วจะมอบหมายให้ผู้เรียนฝึกอ่านจับใจความ

10.7 การสอบเขียน ครูจะสอนหลักการเขียนในห้องเรียนขณะที่ผู้เรียนยังทำงานในกลุ่มย่อย หลังจากเรียนในชั้นเรียน 3 ชั่วโมง ผู้เรียนจะเข้าร่วมโครงการฝึกปฏิบัติการเขียน โดยจะเขียนเรื่องที่ตนเองสนใจและชอบ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ มาใช้หลายวิธีการ ได้แก่ เทคนิค Jigsaw, Jigsaw II, Student Teams and Achievement Divisions (STAD), Learning Together (L.T.), Group Investigation (G.I.) และ Co – Op Co – Op

ขั้นตอนการเรียนรู้แบบร่วมมือ

เปรมจิตต์ ขจรภักย์ธาร์เซ่น (2536, หน้า 8 –9) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการเรียนรู้แบบร่วมมือว่า โดยทั่ว ๆ ไปนั้น มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียม

- 1.1 ครูสอนทักษะในการเรียนรู้ร่วมกัน
- 1.2 จัดกลุ่มนักเรียน
- 1.3 บอกวัตถุประสงค์ของบทเรียน
- 1.4 บอกวัตถุประสงค์ของการทำงานร่วมกัน

ขั้นที่ 2 ขั้นสอน

2.1 ครูสอนเนื้อหาหรือบทเรียนใหม่ด้วยวิธีสอนที่เหมาะสม

2.2 ให้นักเรียนทำแบบฝึกทักษะและทบทวนร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ขั้นทำงานกลุ่ม

3.1 นักเรียนเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มย่อย แต่ละคนมีบทบาทและหน้าที่ของตน และ
ร่วมช่วยแก้ปัญหา

3.2 อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อหาคำตอบที่ดีที่สุดมากกว่าดูคำตอบ หรือ
รอคำตอบจากครู

ขั้นที่ 4 ขั้นตรวจสอบผลงานและทดสอบ

4.1 ตรวจสอบผลงาน (กลุ่มและ/หรือรายบุคคล) ถ้าเป็นงานกลุ่มสมาชิกในกลุ่มเซ็นชื่อ
ในผลงานที่ส่ง ครูอาจประเมินด้วยการหยิบผลงานของกลุ่มขึ้นมาแล้วถามสมาชิกกลุ่มคนใดคน
หนึ่งเกี่ยวกับงานชิ้นนั้น และถ้าเป็นงานเดี่ยวครูอาจให้นักเรียนคนใดคนหนึ่งในกลุ่มอธิบายวิธีหา
คำตอบของเขาที่ได้จากการเรียนรู้ร่วมกันภายในกลุ่ม

4.2 ครูทดสอบนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยไม่มีการช่วยเหลือกัน และเมื่อครูตรวจ
ผลการสอบแล้วจะคำนวณคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มให้นักเรียนทราบและถือว่าเป็นคะแนนของ
นักเรียนแต่ละคนในกลุ่มด้วย

ขั้นที่ 5 ขั้นสรุปบทเรียน

5.1 ครูและนักเรียนช่วยสรุปบทเรียน

5.2 ครูและนักเรียนประเมินผลการทำงานกลุ่ม โดยอภิปรายถึงผลงานที่นักเรียนทำ
และวิธีการทำงานของนักเรียนรวมถึงวิธีการปรับปรุงการทำงานของกลุ่มด้วย ซึ่งจะทำให้นักเรียนรู้
ความก้าวหน้าของตนเองทั้งทางด้านการวิชาการและด้านสังคม

อรพรรณ พรสีมา (2544, หน้า 64 – 65) และวัฒนาพร ระวังทุกข์ (2541, หน้า 40)
กล่าวว่า สำหรับขั้นตอนในการเรียนรู้แบบร่วมมือไม่ว่าจะใช้เทคนิคใดก็ตาม จะมีลำดับขั้นตอน
ในการเรียนที่คล้ายกัน คือ ขั้นเตรียม ขั้นสอน ขั้นทำงานกลุ่ม ขั้นตรวจสอบผลงานและทดสอบ
ขั้นสรุปบทเรียนและประเมินผลการทำงานของกลุ่ม รายละเอียดของแต่ละขั้นมีดังนี้

1. ขั้นเตรียม กิจกรรมในขั้นเตรียมประกอบด้วย ครูแนะนำทักษะในการเรียนรู้ร่วมกัน
และจัดกลุ่มนักเรียนเป็นกลุ่มย่อยๆ ประมาณ 2 – 6 คน ครูควรแนะนำเกี่ยวกับระเบียบของกลุ่ม
บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม แจกวัสดุประสงค์ของบทเรียนและการทำกิจกรรมร่วมกัน
และการฝึกฝนทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการทำกิจกรรมกลุ่ม

2. ขั้นสอน ครูนำเข้าสู่บทเรียน แนะนำเนื้อหาและแหล่งข้อมูล มอบหมายงานให้นักเรียนแต่ละกลุ่มและอธิบายขั้นตอนการทำงาน

3. ขั้นทำกิจกรรมกลุ่ม นักเรียนร่วมเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มย่อย โดยที่แต่ละคนมีบทบาทและหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย เป็นขั้นตอนที่สมาชิกในกลุ่มจะได้ร่วมกันรับผิดชอบต่อผลงานของกลุ่ม ในขั้นนี้ครูจะกำหนดให้นักเรียนใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง เทคนิคที่ใช้ในแต่ละครั้งจะต้องเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ในการเรียนแต่ละเรื่อง ในการเรียนครั้งหนึ่ง ๆ อาจต้องใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือหลาย ๆ เทคนิคประกอบกัน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการเรียน

4. ขั้นตรวจสอบผลงานและทดสอบ ในขั้นนี้เป็นการตรวจสอบว่าผู้เรียนได้ปฏิบัติหน้าที่ครบถ้วนแล้วหรือยัง ผลการปฏิบัติเป็นอย่างไร เน้นการตรวจสอบผลงานกลุ่มและรายบุคคล ในบางกรณี นักเรียนอาจต้องซ่อมเสริมสิ่งที่ขาดตกบกพร่องต่อจากนั้นเป็นการทดสอบ

5. ขั้นสรุปบทเรียนและประเมินผลการทำงานกลุ่ม ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปบทเรียน ถ้ามีสิ่งที่ยังไม่เข้าใจ ครูควรอธิบายเพิ่มเติม ครูและนักเรียนช่วยกันประเมินผลการทำงานกลุ่มและพิจารณาว่าอะไรคือจุดเด่นของงานและอะไรคือสิ่งที่ควรปรับปรุง

ประโยชน์และข้อดีของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ

ลิสเลย์ (Lesley, 1999, pp. 1-2) กล่าวถึง ประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือไว้ 3 ประการ คือ

1. นักเรียนได้พัฒนาและปรับปรุงด้านอารมณ์และความรู้สึกของตนเองที่มีต่อสมาชิกในกลุ่ม

2. การเรียนแบบร่วมมือนี้ช่วยสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนในรายวิชานั้น ๆ และโรงเรียน

3. สร้างความสามารถในการทำงานร่วมกับบุคคลอื่นของนักเรียน

จันทรา ดันติพงสานุรักษ์ (2543, หน้า 45 – 46) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ไว้หลายประการ ดังนี้

1. สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกเพราะทุก ๆ คนร่วมมือในการทำงานกลุ่มทุก ๆ คน มีส่วนร่วมเท่าเทียมกันทำให้เกิดเจตคติที่ดีต่อการเรียน

2. ส่งเสริมให้สมาชิกทุกคนมีโอกาสคิด พูด แสดงออก แสดงความคิดเห็น ลงมือกระทำอย่างเท่าเทียมกัน

3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น เด็กเก่งช่วยเด็กที่เรียนไม่เก่ง ทำให้เด็กเก่งภาคภูมิใจ รู้จักสละเวลา ส่วนเด็กอ่อนเกิดความซาบซึ้งในน้ำใจของเพื่อนสมาชิกด้วยกัน

4. ทำให้รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การร่วมคิด การระดมความคิด นำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาร่วมกัน เพื่อหาคำตอบที่เหมาะสมที่สุด เป็นการส่งเสริมให้ช่วยกันคิดหาข้อมูลให้มาก
5. ส่งเสริมทักษะทางสังคม ทำให้ผู้เรียนรู้จักปรับตัวในการอยู่ร่วมกันด้วยมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เข้าใจกันและกัน
6. ส่งเสริมทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้น

จอห์นสันและคณะ (Johnson et al., n.d. อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี, 2545, หน้า 101)

กล่าวถึงผลดีของการเรียนแบบร่วมมือไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. มีความพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายมากขึ้น (Greater Effort to Achieve) การเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยให้ผู้เรียนมีความพยายามที่จะเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมาย เป็นผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นและมีผลงานมากขึ้น การเรียนรู้มีความคงทนมากขึ้น (Long – Term - Retention) มีแรงจูงใจภายในและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีการใช้เวลาอย่างมีประสิทธิภาพ ใช้เหตุผลดีขึ้น และคิดอย่างมีวิจารณญาณมากขึ้น
2. มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนดีขึ้น (More Positive Relationships Among Student) การเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยให้ผู้เรียนมีน้ำใจนักกีฬามากขึ้น ใส่ใจในผู้อื่นมากขึ้น เห็นคุณค่าของความแตกต่าง ความหลากหลาย การประสานสัมพันธ์และการรวมกลุ่ม
3. มีสุขภาพจิตดีขึ้น (Greater Psychological Health) การเรียนรู้แบบร่วมมือ ช่วยให้ผู้เรียนมีสุขภาพจิตดีขึ้น มีความรู้สึกที่ดี เกี่ยวกับตนเองและมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาทักษะทางสังคมและความสามารถในการเผชิญกับความเครียด และความผันแปรต่าง ๆ

จากการศึกษาประโยชน์และข้อดีของการเรียนแบบร่วมมือ สามารถสรุปได้ว่า การเรียนแบบร่วมมือสามารถที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีการพัฒนาการได้ครอบคลุมทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา และยังสามารถพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ครบทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ด้านทักษะพิสัย และด้านจิตพิสัย ซึ่งย่อมส่งผลดีต่อผู้เรียนและทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

ทักษะทางสังคม

ความหมายของทักษะทางสังคม

จาโรลิเมค (Jarolimек, 1977, p.7) ให้ความหมายของทักษะทางสังคมไว้ 3 ประการ คือ

1. การอยู่ร่วมกันและการทำงานร่วมกับผู้อื่น การยอมรับ การนับถือในสิ่งที่ถูกต้องของคนอื่น และการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาไว้

2. การรู้จักควบคุมตนเอง รู้จักตัดสินใจได้ด้วยตนเอง

3. การร่วมแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์กับบุคคลอื่น

สุขุมาล เกษมสุข (2535, หน้า 10) กล่าวถึงทักษะทางสังคมว่า หมายถึง ความสามารถของบุคคลในสังคมที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยการรู้จักรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่ของตน รู้จักปฏิบัติต่อผู้อื่น มีสำนึกต่อสังคม และสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม

วิลาศลักษณ์ ชวัลลภ (2542, หน้า 40) ได้ให้ความหมายของการมีทักษะทางสังคมไว้ว่า คือความสามารถจัดการกับอารมณ์ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้ดี สามารถอ่านสภาพการณ์ทางสังคมและบุคคลที่เกี่ยวข้องได้อย่างแม่นยำ มีปฏิสัมพันธ์ที่ราบรื่นได้ สามารถใช้ทักษะเหล่านี้ในการชักจูงและเป็นผู้ดำเนินการประนีประนอมและยุติข้อโต้แย้งเพื่อการร่วมมือกันและการทำงานเป็นทีมได้

จากความหมายของทักษะทางสังคมดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า ทักษะสังคม หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข รู้จักควบคุมตนเอง รู้จักตัดสินใจได้ด้วยตนเอง การร่วมแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์กับบุคคลอื่น ด้วยการรู้จักรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่ของตน การร่วมมือกันและการทำงานเป็นทีม รู้จักปฏิบัติต่อผู้อื่น มีสำนึกต่อสังคม และสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม

ความสำคัญของทักษะทางสังคม

ทักษะทางสังคมเป็นทักษะพื้นฐานที่จะทำให้มนุษย์แต่ละคนซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมมีความสามารถในการทำงานร่วมกัน และดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งมีผู้ให้ความสำคัญของทักษะทางสังคม ไว้ดังนี้

วีณา วโรตมะวิชญ (2530, หน้า 165) ได้กล่าวถึงความสำคัญของทักษะทางสังคมไว้ว่า ทักษะทางสังคมสามารถที่จะมีผลโดยสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ซึ่งได้แก่การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ความสามารถในการทำงานกลุ่ม การแก้ปัญหาเมื่อเกิดความขัดแย้ง ซึ่งทักษะเหล่านี้เป็นทักษะที่มีความสำคัญต่อมนุษย์มาก เพราะเหตุว่าจะมีผลต่อการที่คน ๆ หนึ่งติดต่อกับบุคคลอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้ทักษะทางสังคมจะทำให้มนุษย์มีความสุข ความมั่นคง เพราะถ้าชีวิตอยู่ในสังคมอย่างไม่มีสุขแล้ว ชีวิตคงเต็มไปด้วยความขมขื่น ความอ้างว้าง โดดเดี่ยว และความไม่ไว้วางใจ

สุขุมาล เกษมสุข (2535, หน้า 10 – 11) กล่าวถึงความสำคัญของทักษะทางสังคมว่า ทักษะทางสังคมเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อมนุษย์เพราะมนุษย์ไม่สามารถจะอยู่ได้ตามลำพัง ต้องมีเพื่อน มีกลุ่มสังคมที่จะดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน ตั้งแต่สังคมเล็ก ๆ ในครอบครัวขยายออกไป

เป็นสังคมห้องเรียน สังคมโรงเรียน สังคมในอาชีพการงาน จนถึงสังคมชุมชน ประเทศ และโลก ทุกกลุ่มสังคมต้องมีการติดต่อสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยกันซึ่งต้องอาศัยทักษะทางสังคม ทักษะทางสังคม จึงมีความจำเป็นทั้งทางด้านส่วนบุคคล และทางสังคม

ความสำคัญทางด้านส่วนบุคคล ทักษะทางสังคมเป็นทักษะที่ช่วยให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ยิ่งสภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปมากเท่าใด ทักษะสังคมยิ่งมีความจำเป็นมากขึ้นเท่านั้น บุคคลต้องมีความสามารถแก้ปัญหาโดยสันติวิธีเมื่อเกิดความขัดแย้ง รู้จักคิดและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นต่อตนเอง และสังคมได้ สามารถปรับตัวได้ในทุกสภาพแวดล้อม สิ่งเหล่านี้เป็นทักษะที่จะช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขและมั่นคง

ความสำคัญทางด้านสังคม สังคมใดที่มีสมาชิกเป็นผู้ที่มีทักษะทางสังคมมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เข้าใจกัน สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยสันติวิธี สมาชิกรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีความคิดสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสังคมที่ตนอยู่ สังคมนั้นย่อมเป็นสังคมที่สงบสุข มีความเจริญ มั่นคง สังคมใดที่มีลักษณะตรงกันข้ามสมาชิกขาดทักษะทางสังคม สังคมนั้นย่อมมีปัญหา ไม่สงบสุขและมีแต่ความเสื่อม

จากความสำคัญของทักษะทางสังคมดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า ทักษะทางสังคมมีส่วนช่วยพัฒนาทั้งบุคคลและสังคม เพราะถ้าบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมมีทักษะที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขแล้วสังคมก็ย่อมสงบสุขและพัฒนาเจริญงอกงามต่อไปได้อย่างมั่นคง

องค์ประกอบของทักษะสังคม

ทักษะทางสังคมเป็นทักษะพื้นฐานที่สำคัญของบุคคล ซึ่งควรจะได้รับฝึกฝนและปลูกฝัง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข และสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม ซึ่งได้มีองค์ประกอบของทักษะทางสังคมไว้แตกต่างกัน ดังนี้

ปีทมาวดี บุญยสวัสดิ์ (2536, หน้า 20) ได้แยกองค์ประกอบของทักษะทางสังคมไว้ดังนี้

1. การเคารพต่อระเบียบวินัยของตนเองและกลุ่ม
2. การมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม
3. การแสดงออกและการแก้ปัญหาในกลุ่ม
4. การมีมารยาทในสังคม
5. การแสดงความรับผิดชอบ
6. การช่วยเหลือผู้อื่น

รังสี วิบูลย์อรอดกร (2534, หน้า 30) ได้เสนอองค์ประกอบทักษะทางสังคม ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม

2. การมีส่วนร่วมในการอภิปรายกลุ่ม
3. การมีมารยาทในการเข้าสังคม
4. การแสดงความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย
5. การเคารพต่อระเบียบวินัยของตนเองและหมู่คณะ
6. การเป็นผู้นำกลุ่มได้
7. การช่วยเหลือผู้อื่น

โกลแมน (Goleman, 1998, pp. 32 – 34) ได้กล่าวไว้ว่า ทักษะทางสังคมประกอบด้วย

1. การมีอิทธิพลเพื่อใช้ในการชักจูง โน้มน้าวใจผู้อื่น
2. การมีทักษะการสื่อสาร เปิดใจกว้างฟังทุกเรื่องราว และสื่อสารโต้ตอบ

ด้วยความชัดเจนไม่กำกวม

3. การมีความเป็นผู้นำ สามารถยับยั้งและชักนำคนและกลุ่มคนได้
4. สามารถเริ่มต้นเปลี่ยนแปลงหรือพลิกแพลง สิ่งต่าง ๆ ได้
5. สามารถประสานรอยร้าว แก้ไขความไม่ลงรอยกัน
6. สามารถสร้างสัมพันธภาพให้แน่นแฟ้น
7. ช่วยเหลือและร่วมมือโดยทำงานร่วมกับบุคคลอื่นที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน
8. การมีความสามารถในการดึงความสามารถของผู้ร่วมงาน สร้างสรรค์พลังกลุ่ม

เพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จ

จากองค์ประกอบของทักษะสังคมข้างต้นพอสรุปได้ว่า ทักษะทางสังคมเกิดจากความสามารถในการรักษาสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นเพื่อความราบรื่นในการใช้ชีวิตร่วมกัน เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน ทำงานร่วมกัน รวมทั้งการปฏิบัติตนเมื่ออยู่ในสังคมให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมนั้น ๆ

การพัฒนาทักษะทางสังคม

ในการพัฒนาทักษะทางสังคมนั้น จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลาย ๆ ด้าน ตลอดจนรวมถึงวิธีการต่าง ๆ ดังมีผู้ที่กล่าวไว้ ดังต่อไปนี้

สิริวรรณ ศรีพหล (2526, หน้า 70) ได้เสนอกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทักษะทางสังคมไว้ว่า การพัฒนาทักษะทางสังคมควรเน้นกิจกรรมการทำงานเป็นกลุ่ม กิจกรรมที่ใช้ เช่น การอภิปราย การร่วมกันทำโครงการ การสนทนาและเปลี่ยนความคิดเห็น การถามคำถาม การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

วาริ ธีระจิตร (2530, หน้า 90) กล่าวถึง การพัฒนาทักษะทางสังคมว่า ในการสอนให้เกิดทักษะทางสังคมด้านนี้ผู้สอนควรระลึกอยู่เสมอว่าสังคมของเราเป็นสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง

ดังนั้น ควรจัดให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจ และนำไปปฏิบัติได้ โดยจัดให้สอดคล้องกับวิธีการดำรงชีวิตของผู้เรียนให้ได้มากที่สุดผู้สอนและผู้เรียนควรนำไปปฏิบัติกระทำ ผักผ่อนและแก้ปัญหาาร่วมกัน

จากที่กล่าวไว้ข้างต้น ทักษะทางสังคมสามารถพัฒนาได้โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่เน้นให้นักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจ และให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียน มีโอกาสแสดงออกเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงบทบาทในการทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้ มีการวางแผนและใช้เหตุผลในการทำงานด้วยตนเอง

การวัดทักษะทางสังคม

สมยศ มหัทธโนบล (2546, หน้า 30) ได้สรุปความหมายของการวัดการปฏิบัติไว้ว่า การวัดการปฏิบัติเป็นการวัดความสามารถในการปฏิบัติ โดยผู้เรียนได้แสดงถึงพฤติกรรมออกมาด้วยการกระทำที่อาศัยประสบการณ์และจากการเรียนรู้ ทั้งนี้เพื่อพิจารณาประสิทธิภาพ ประสิทธิผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำหรือจากสถานการณ์ที่กำหนด

ลักษณะการประเมินการปฏิบัติ สามารถวัดได้ 4 วิธี ดังนี้ (ไพศาล ศรีสำราญ, 2540, หน้า 45 อ้างถึงใน สมยศ มหัทธโนบล, 2546, หน้า 37)

1. การวัดเกี่ยวกับการเขียน เป็นการวัดการประยุกต์และทักษะเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการเขียน
2. การจำแนกและการระบุกระบวนการปฏิบัติ เป็นการระบุชื่อเครื่องมือขั้นตอนการปฏิบัติงาน

3. การสร้างสถานการณ์จำลอง เป็นการวัดโดยกำหนดสถานการณ์จริงมากที่สุด ให้นักเรียนแก้ปัญหา

4. การกำหนดตัวอย่างงาน เป็นการคัดเลือกงานที่เป็นตัวแทนงานอื่น ๆ มาทดสอบ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือวัดทักษะทางสังคม มีดังนี้ (สุภรณ์ ถิมบริบูรณ์, 2534, หน้า 15 – 17 อ้างถึงใน สมยศ มหัทธโนบล, 2546, หน้า 37)

1. กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ คือ จุดประสงค์ที่ระบุว่าต้องการให้นักเรียนทำอะไรได้ เพื่อจะได้ประเมินว่านักเรียนมีพฤติกรรมตามที่กำหนดหรือไม่ จุดประสงค์การเรียนรู้ที่ผู้สอน คุ้ได้จากคู่มือครูหรือผู้สอนกำหนดขึ้นเอง จากการพิจารณาว่าเนื้อหาที่นั้นวัดการปฏิบัติหรือทักษะอะไรบ้าง

2. กำหนดลักษณะของการประเมิน พิจารณาว่าจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ต้องการ ประเมินในลักษณะใด คือ กระบวนการหรือผลงาน

3. กำหนดพฤติกรรมจากการพิจารณาลักษณะของการประเมิน นำมากำหนดพฤติกรรมที่ต้องการวัด ดังนี้ ถ้าเป็นกระบวนการ ให้พิจารณาว่ากระบวนการนั้นควรประกอบด้วยพฤติกรรมหรือลำดับขั้นตอนของการทำงานตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้าย

4. สร้างเครื่องมือรวบรวมรายการหรือพฤติกรรมที่กำหนดไว้มาสร้างเครื่องมือวัด

5. กำหนดเกณฑ์ในการประเมิน คือ กำหนดว่าผู้เรียนจะต้องทำได้แค่ไหนเพียงใด หรือมีพฤติกรรมใด จึงยอมรับว่านักเรียนมีความสามารถหรือมีทักษะในเรื่องนั้นเพียงพอแล้ว

สมยศ มัทธโนบล (2546, หน้า 46) ได้ศึกษางานวิจัยต่างประเทศ พบว่า งานวิจัยทางด้านการพัฒนาทักษะทางสังคม ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเชิงทดลอง โดยอาศัยการเปรียบเทียบพฤติกรรมก่อนและหลังการอบรม ที่อาศัยปรากฏการณ์ทางสังคมและจิตวิทยาสังคมมาอธิบายพฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน โดยให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่กำหนดขึ้น ในการพัฒนาแบบทดสอบวัดการปฏิบัติทักษะทางสังคม จะต้องกำหนดครอบคลุมคุณลักษณะที่ต้องการจะวัดให้ชัดเจน นั่นคือแบบทดสอบจะต้องมีความเที่ยงตรงของการวัด และมีความเชื่อถือได้จากการวัดการปฏิบัติทักษะทางสังคม

จากการศึกษาค้นคว้าการวัดทักษะทางสังคม สรุปได้ว่า ในการที่จะพัฒนาแบบทดสอบวัดทักษะทางสังคม จะต้องกำหนดครอบคลุมคุณลักษณะทางสังคมให้ชัดเจนที่เป็นรูปธรรมที่สามารถวัดและสังเกตได้ รวมไปถึงสถานการณ์และพฤติกรรมที่ต้องการวัดให้ชัดเจน และการกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนที่ชัดเจน ถูกต้อง เหมาะสม ตลอดจนการหาคุณภาพของแบบทดสอบทั้งทางด้านความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่น

เจตคติทางการเรียน

ความหมายของเจตคติ

เจตคติ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Attitude มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Aptus แปลว่า โน้มเอียง เหมาะสม มีผู้ใช้คำอื่นที่มีความหมายเดียวกัน คือ ทักษคติ หรือเจตคติ นักการศึกษาและนักจิตวิทยาที่สำคัญได้ให้ความหมายของเจตคติ ไว้ดังนี้

บุญศรี คำชาย (2540, หน้า 159) ให้ความหมายว่า ท่าที ความรู้สึก หรือความคิดที่บุคคลมีต่อวัตถุ เหตุการณ์ หรือบุคคลอื่น ๆ ซึ่งอยู่ล้อมรอบตัวเรา ลักษณะโดยทั่วไปของเจตคตินั้นอาจกล่าวได้ว่า เป็นสิ่งที่ได้มาจากการเรียนรู้ ผูกพันอยู่กับเป้าหมาย มีทิศทางและความเข้มที่แปรไปได้ เมื่อเกิดแล้วค่อนข้างคงทนแต่ก็เปลี่ยนแปลงได้ และแสดงออกมาให้เห็นได้

เพราพรรณ เปี่ยนภู (2540, หน้า 87) ให้ความหมายของเจตคติ คือ ระดับสภาพ หรือสถานะของจิตใจ และของสมองในลักษณะพร้อมที่จะกำหนดแนวทางของการสนองตอบของบุคคลหนึ่งต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ธีระวุฒิ เอกะกุล (2542, หน้า 3) ให้ความหมายเจตคติว่า เจตคติเป็นพฤติกรรม หรือความรู้สึกทางจิตใจที่มีต่อสิ่งเร้าใดสิ่งเร้าหนึ่งในทางสังคม รวมทั้งเป็นความรู้สึกที่เกิดจากการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งเร้าหรือเกี่ยวกับประสบการณ์ในเรื่องใด เรื่องหนึ่ง

แสงเดือน ทวีสิน (2545, หน้า 67) ให้ความหมายของเจตคติว่า ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความรู้สึกดังกล่าวอาจจะเกี่ยวกับบุคคล สิ่งของ สภาพการณ์ เหตุการณ์ เป็นต้น เมื่อเกิดความรู้สึก บุคคลนั้นจะมีการเตรียมความพร้อมเพื่อมีปฏิกิริยาได้ไปในทิศทางใดทางหนึ่งตามความรู้สึกของตนเอง

จากความหมายข้างต้นสามารถสรุปความหมายของเจตคติ ได้ว่า ความรู้สึก ความคิดเห็นต่อสิ่งเร้าใดสิ่งเร้าหนึ่ง ซึ่งสามารถวัดได้จากการสังเกต สอบถาม หรือวัดทางพฤติกรรม

ลักษณะของเจตคติ

ชอร์และไรท์ (Shaw & Write, 1967 อ้างถึงใน ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543, หน้า 57 – 58) ได้สรุปลักษณะของเจตคติ ดังนี้

1. เจตคติขึ้นอยู่กับการประเมินโนภภาพของเจตคติ แล้วเกิดเป็นพฤติกรรมแรงงใจ เจตคติเป็นเพียงความรู้สึกโน้มเอียงจากการประเมินยังไม่ใช่พฤติกรรม ตัวเจตคติเองไม่ใช่แรงงใจ แต่เป็นตัวการทำให้เกิดแรงงใจในการแสดงพฤติกรรม แต่ถ้าแสดงออกเป็นพฤติกรรมแล้วจะเป็น 4 กลุ่ม คือ Positive Approach เช่น ความเป็นเพื่อน ความรัก ฯลฯ Negative Approach เช่น การโหมตี คำว่า ต่อสู้ ฯลฯ Negative Avoidance เช่น ความกลัว ความเกลียด ฯลฯ และ Positive Avoidance เช่น การอยู่เงียบ ๆ คนเดียวเมื่อเป็นทุกข์ เป็นต้น

2. เจตคติเปลี่ยนแปรความเข้มข้นตามของทิศทาง ตั้งแต่บวกจนถึงลบ นั่นคือ เป็นการแสดงความรู้สึกว่าไปทางบวกมากหรือน้อย ไปทางลบมากหรือน้อย ความเข้มข้นศูนย์คือไม่มีความรู้สึก หรือเป็นกลางระหว่างบวกกับลบ แต่จุดที่เป็นกลางนั้นเป็นปัญหาต่อการแปลผล

3. เจตคติเกิดจากการเรียนรู้มากกว่าการมีมาเองแต่กำเนิด เจตคติเกิดจากการเรียนรู้สิ่งที่มีปฏิสัมพันธ์รอบตัว ซึ่งเป็นเป้าเจตคติทั้งหลาย ถ้าเรียนรู้ว่าสิ่งนั้นมีคุณค่าก็จะเกิดเจตคติทางดี ถ้าเรียนรู้สิ่งนั้นไม่มีคุณค่าก็จะเกิดเจตคติไม่ดี สิ่งใดเราไม่เคยรู้จัก ไม่เคยเรียนรู้เลยจะไม่เกิดเจตคติ เพราะไม่ได้ศึกษารายละเอียดของสิ่งนั้น การเรียนรู้เป้าเจตคติอาจผ่านตัวจริงหรือผ่านสื่อทั้งหลายที่มีต่อเป้าเจตคิตัวจริงก็ได้ สามารถเกิดเจตคติขึ้นได้

4. เจตคติขึ้นอยู่กับเป้าเจตคติหรือกลุ่มสิ่งเร้าเฉพาะอย่าง สิ่งเร้าทั้งหลายอาจเป็นคน สัตว์ สิ่งของ สถาบัน มโนภาพ อุดมการณ์ อาชีพหรือสิ่งอื่น ๆ ก็ได้ เจตคติจะมีลักษณะอย่างไรจึงขึ้นอยู่กับเป้าเจตคติ ที่ได้สัมผัสเรียนรู้มาอย่างน้อยแตกต่างกันเป็นสำคัญ เป้าเจตคติที่มีลักษณะเป็นกลุ่มใกล้เคียงกัน จะมีเจตคติแตกต่างจากเป้าเจตคติที่มีลักษณะของกลุ่มแตกต่างกันมาก

5. เจตคติมีค่าสหสัมพันธ์ภายในเปลี่ยนแปลงไปตามกลุ่ม นั่นคือ กลุ่มที่มีลักษณะเดียวกัน เจตคติจะมีความสัมพันธ์กันสูง กลุ่มที่มีลักษณะต่างกัน เจตคติจะมีความสัมพันธ์กันต่ำ แสดงให้เห็นว่ากลุ่มที่มีเจตคติต่อสิ่งเดียวกันย่อมมีความสัมพันธ์กัน

6. เจตคติมีลักษณะมั่นคงและทนทานเปลี่ยนแปลงยาก นั่นคือการเปลี่ยนแปลงจะช้าและทำได้ยาก

องค์ประกอบของเจตคติ

บุญศรี คำชาย (2540, หน้า 159) ได้อธิบายองค์ประกอบของเจตคติไว้ 3 องค์ประกอบ ได้แก่

1. องค์ประกอบด้านความรู้ หมายถึง ภาพรวมที่เกิดขึ้นภายในความคิดของบุคคลเมื่อบุคคลรับรู้สิ่งเร้า ความรู้นี้อาจอยู่ในรูปของความเชื่อ ความเห็น หรือ ความรู้จักสิ่งเร้านั้น ๆ โดยปกติองค์ประกอบด้านความรู้จะเป็นตัวกำหนดองค์ประกอบด้านความรู้สึกและพฤติกรรม
2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก เป็นภาวะความรู้สึกหรือสภาวะทางอารมณ์ของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้าในลักษณะของการประเมิน องค์ประกอบด้านนี้เห็นได้ชัดกว่าด้านความรู้ เนื่องจาก เมื่อเกิดความรู้สึกจะมีผลต่อด้านสรีระด้วย
3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นกับความคิดและกระบวนการทางสรีระ ทำให้พร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้าตามความรู้และความรู้สึกที่มีอยู่

ประเภทของเจตคติ

แสงเดือน ทวีสิน (2545, หน้า 68) ได้แบ่งประเภทของเจตคติไว้ 2 ประเภท ดังนี้

1. เจตคติทางบวก (Positive Attitude) คือ ความรู้สึกที่ดี ที่ชอบ ที่อยากมีความสัมพันธ์กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
2. เจตคติทางลบ (Negative Attitude) คือ ความรู้สึกที่ไม่ดี ไม่ชอบ ไม่อยากมีความสัมพันธ์กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

การเปลี่ยนแปลงเจตคติ

แสงเดือน ทวีสิน (2545, หน้า 71) ได้กล่าวถึงหลักที่สามารถเปลี่ยนเจตคติของคนโดยอาศัยหลัก ดังนี้

1. สร้างตัวเขียนแบบ (Identification Figure) ที่เหมาะสมให้กับผู้ที่เราต้องการจะเปลี่ยนเจตคติ ลักษณะที่สำคัญของตัวเขียนแบบ เช่น

- 1.1 ต้องเป็นบุคคลที่ผู้โน้มน้าวสามารถพึ่งพิงอาศัยได้
- 1.2 ต้องเป็นบุคคลที่สำคัญในชีวิตของผู้อื่น
- 1.3 ต้องเป็นบุคคลที่ผู้โน้มน้าวยกย่อง เชื่อถือ

2. ใช้วิธีการพูดหรือการสื่อสาร (Communication) เพื่อเปลี่ยนแปลงเจตคตินั้น มี 2 วิธีคือ

2.1 การพูดโดยใช้เหตุผล (Logical Argument)

2.2 การพูดเร้าอารมณ์ (Emotional Appeal)

3. ใช้วิธีการจัดสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติไปในแนวทางที่ต้องการ เช่น การเข้าไปมีส่วนร่วม การจัดกิจกรรม การเล่นบทบาทสมมติ เป็นต้น

เครื่องมือการวัดเจตคติ

ลิวิน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543, หน้า 60) ได้กล่าวว่า เจตคติเป็นมโนภาพ (Concept) ที่วัดได้ยาก เครื่องมือการวัดจึงมีหลายรูปแบบ แล้วแต่สถานการณ์ที่ต้องการวัด เครื่องมือที่นิยมใช้กันมีอยู่ 5 ชนิด คือ การสัมภาษณ์ การสังเกต การรายงานตนเอง เทคนิคจินตนาการ การวัดทางสรีระภาพ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือการรายงานตนเอง โดยใช้แบบทดสอบตามแนวการสร้างของ ลิเกิร์ต (Likert, n.d. อ้างถึงใน แสงเดือน ทวีสิน, 2545, หน้า 72) ซึ่งเป็นแบบทดสอบที่วัดความรู้สึก และความเชื่อของบุคคลทั้งทางบวกและทางลบ แล้วให้ผู้ตอบเลือกจากตัวเลือก 5 ตัว โดยกำหนดเป็นคะแนน ดังนี้

ทางด้านบวก กำหนดเป็นคะแนน ดังนี้

เห็นด้วยอย่างมาก	5	คะแนน
เห็นด้วย	4	คะแนน
ไม่แน่ใจ เลย ๆ	3	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	2	คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างมาก	1	คะแนน

ทางด้านลบ กำหนดเป็นคะแนน ดังนี้

เห็นด้วยอย่างมาก	1	คะแนน
เห็นด้วย	2	คะแนน
ไม่แน่ใจ เลย ๆ	3	คะแนน

ไม่เห็นด้วย 4 คะแนน

ไม่เห็นด้วยอย่างมาก 5 คะแนน

ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามของลิเกิร์ต

1. พิจารณาให้ชัดเจนว่าจะวัดเจตคติเรื่องอะไร โดยกำหนดขอบเขต ความหมายของเจตคตินั้นอย่างแน่นอนชัดเจน เช่น ต้องการวัดเจตคติของนักศึกษาช่วงอุตสาหกรรมต่อการฝึกงาน ก็ต้องกำหนดให้ชัดเจนว่า ฝึกงานทางด้านใด ที่ไหน ระดับใด

2. เมื่อกำหนดความหมายและขอบเขตของสิ่งที่วัดอย่างแน่นอนแล้วก็สร้างข้อความในแต่ละเรื่องขึ้นมา

2.1 ข้อความควรจะไม่ใช่ข้อเท็จจริง หรือเป็นความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่ต้องเป็นความรู้สึกหรือความเชื่อ หรือความตั้งใจที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด

2.2 ข้อความที่ใช้วัด ควรจะประกอบด้วยข้อความทั้งทางด้านบวกและลบกลับไปไม่ควรจะมีด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

2.3 ข้อความนั้น ๆ จะต้องอ่านเข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน กำกวม

3. ทำการทดสอบก่อนใช้ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างที่คล้ายกับประชากรที่เราจะศึกษาจริง เพื่อทำการวิเคราะห์ว่าข้อความที่เราสร้างนั้นสามารถวัดได้ตรงตามที่ต้องการ

4. การแปลความคะแนนที่ได้จะดูจากคะแนนเฉลี่ยของกลุ่ม วิธีที่ใช้ได้ดีในกรณีที่ต้องการเปรียบเทียบเจตคติที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดระหว่างกลุ่ม หรือในกลุ่มเดียวกันก็ได้

สรุปได้ว่า การวัดเจตคตินั้นสามารถที่จะวัดได้สองทิศทาง คือ เจตคติทางบวกและเจตคติทางลบ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการที่จะวัดเจตคติทั้งสองด้าน ดังกล่าว โดยสร้างแบบสอบถามวัดเจตคติต่อท้องถิ่น จังหวัดนครนายกที่ยึดรูปแบบของลิเกิร์ต เพื่อใช้วัดเจตคติต่อท้องถิ่น จังหวัดนครนายก หลังการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง จังหวัดนครนายก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษางานวิจัย เรื่อง การศึกษาผลของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่อง จังหวัดนครนายก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้

งานวิจัยในประเทศ

อรรวรรณ หนูชูเชื้อ (2544) ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียน ในวิชาท้องถิ่นของเรา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่สอนโดยวิธีการเรียน

แบบร่วมมือกับวิธีการสอนแบบปกติ ผลการวิจัย พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สอน โดยวิธีการเรียนแบบร่วมมือสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้วิธีสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และพฤติกรรมประชาธิปไตยของกลุ่มทดลองหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ดวงกมล ธรรมวงศ์ (2545) ได้สร้างชุดการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่อง จังหวัดสมุทรปราการ สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และหาประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544 โรงเรียนบ้านคลองหลวง อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 30 คน ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า ชุดการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่อง จังหวัดสมุทรปราการ ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 85.83/86.67 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้

อัญชนา โพธิพลกร (2545) ได้พัฒนาชุดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่เน้นทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ที่เน้นทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ด้วยการเรียนแบบร่วมมือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า ชุดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่เน้นทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ด้วยการเรียนแบบร่วมมือ มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 และพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ ภายหลังได้รับการสอนด้วยชุดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่เน้นทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ด้วยการเรียนแบบร่วมมือสูงกว่าก่อนได้รับการสอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

มนิรัตน์ เสมเสวก (2546) ได้สร้างชุดการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่อง การประหยัดพลังงานไฟฟ้าในบ้าน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และหาประสิทธิภาพของชุดการสอนที่สร้างขึ้นตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545 โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดโน) ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า ชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 86.66/83.33 สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าชุดการสอนเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้

ฉัตรแก้ว กิตติคุณ (2546) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยการเรียนแบบร่วมมือ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545 โรงเรียนบ้านโป่งเจริญ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการเรียนแบบร่วมมือมีผลสัมฤทธิ์หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีเจตคติต่อการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์หลังการทดลองสูงกว่าการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นิลุบล สีเทพ (2546) ได้ศึกษาผลการเรียนแบบร่วมมือต่อผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและพฤติกรรมทางการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียน โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย อุทัยธานี ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านภาษาอังกฤษของนักเรียนหลังการเรียนแบบร่วมมือสูงกว่า

ผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านภาษาอังกฤษก่อนการเรียนแบบร่วมมืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และพบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมต่าง ๆ ในด้านการร่วมมือในการเรียน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้อยู่ในระดับดี พฤติกรรมด้านการให้ความร่วมมือในการเรียนมีการพัฒนาขึ้นตามลำดับ ส่วนพฤติกรรมที่อาจก่อให้เกิดอุปสรรคในการทำงานกลุ่มก็ปรับลดลงเหลือเพียงร้อยละ 0 – 14.29

กนกกรานต์ ฤกษ์ผ่องศรี (2546) ได้ศึกษาผลการเรียนรู้แบบร่วมมือที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนโรงเรียนวัดบางพลัด ปีการศึกษา 2546 ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันมากขึ้นหลังจากที่ได้รับการเรียนรู้แบบร่วมมือ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และนักเรียนที่ได้รับการเรียนรู้แบบร่วมมือมีความสามารถในชีวิตประจำวันมากกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการเรียนรู้แบบร่วมมือ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อำนาจ จันทร์พางาม (2547) ได้สร้างชุดการสอนแบบกิจกรรมกลุ่ม เรื่อง การให้เหตุผล ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน โรงเรียนขุนรามวิทยาสถาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2546 ผลการศึกษา พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการสอนด้วยชุดการสอนแบบกิจกรรมกลุ่ม เรื่อง การให้เหตุผล ภายหลังได้รับการสอนด้วยชุดการสอนแบบกิจกรรมกลุ่มสูงกว่าก่อนได้รับการสอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

กมลวรรณ เจริญเตีย (2547) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนแบบร่วมมือ โดยใช้เทคนิค JIGSAW II ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนแบบร่วมมือ โดยใช้เทคนิค JIGSAW II สูงกว่านักเรียนหลังเรียนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ศรินทิพย์ คำพุทธ (2548) ได้สร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์แบบ STAD เรื่อง แบบรูปและความสัมพันธ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนของโรงเรียนโนนสะอาด ชุมแสงวิทยา ปีการศึกษา 2547 ผลการศึกษาพบว่า คุณภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์แบบ STAD เรื่อง แบบรูปและความสัมพันธ์ มีคุณภาพอยู่ในระดับดีขึ้นไป และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังจากที่ได้รับการสอน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์แบบ STAD เรื่อง แบบรูปและความสัมพันธ์ สูงกว่าก่อนได้รับการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สายบัว นนทศิลา (2548) ได้สร้างชุดการสอนกิจกรรมแนะแนวด้านสังคมของนักเรียน ช่วงชั้นที่ 2 และหาประสิทธิภาพของชุดการสอนกิจกรรมแนะแนวด้านสังคมของนักเรียน ช่วงชั้น ที่ 2 โรงเรียนประถมสาธิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา กรุงเทพมหานคร

ปีการศึกษา 2547 ผลการวิจัย พบว่า ชุดการสอนกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาด้านสังคมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 จำนวน 17 กิจกรรม มีประสิทธิภาพ E_1/E_2 อยู่ระหว่าง 44.00 – 87.23 และ 54.89 – 91.91 พบว่า ชุดกิจกรรมการสอนกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาสังคมที่สร้างนั้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ 60/60 และพบว่า นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่เข้าร่วมกิจกรรมมีการพัฒนาด้านสังคมเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

งานวิจัยต่างประเทศ

นาทีฟ (Native, 1986, p. 44) ได้ศึกษาผลการใช้ยุทธวิธีการสอน โดยการเรียนแบบร่วมมือที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนระดับเกรด 6 โดยวิธีการสอนแบบร่วมมือ 3 วิธี คือ การสอนด้วยการเรียนแบบสะสมความรู้ 2 (Jigsaw 2) การสอนแบบร่วมมือกลุ่ม (Co – Op Co – Op) และการเรียนแบบรับผิดชอบตนเองเปรียบเทียบกับการสอนแบบกลุ่มเดิม ผลการวิจัย พบว่า การสอนแบบร่วมมือ 2 ใน 3 วิธี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม

ออร์ตัน และซูซาน (Orton & Susan, 1997, Abstract) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การออกแบบชุดการเรียน โดยใช้สื่อมัลติมีเดีย นำมาใช้ในการสอนเรื่องที่ยากสำหรับนักเรียน โดยนำชุดการเรียนที่เน้นการมีปฏิสัมพันธ์ของสื่อมัลติมีเดีย (Multimedia Interaction Calculator: MIC) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสอน โดยให้นักเรียนไม่ต้องมีการเผชิญหน้ากัน จะมีการสังเกตและพิจารณาผลงานของนักเรียน จากชุดการเรียน MIC ผลการศึกษา พบว่า ชุดการเรียน มีประสิทธิภาพ โดยจะช่วยให้นักเรียนค้นพบรูปแบบของจำนวน และเข้าใจความจริงของจำนวน และได้แสดงถึงประโยชน์ ในการสอนคณิตศาสตร์สำหรับเนื้อหาที่ยาก

ฮิลลีย์ และซิลลิเวน (Hulley & Sullivan, 1998, Abstract) ได้ทำการวิจัยการใช้ชุดการเรียนการสอนบูรณาการวิทยาศาสตร์และสังคมศึกษา กับนักเรียนเกรด 5 ในมลรัฐมิสซิสซิปปี โรงเรียนหลักสูตรมาตรฐานการเรียนวิทยาศาสตร์แห่งชาติ พบว่า บทเรียนจากชุดการเรียนการสอนช่วยสร้างความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ให้ผู้เรียนวางแผนการบูรณาการความรู้วิทยาศาสตร์และสังคมศึกษาตามหลักสูตรได้ด้วยตนเอง

วิลเลียม และเว็บบอร์ (William & Weber, 1999, pp. 40 – 62) ได้ศึกษาการเชื่อมโยงความคิดรวบยอด เรื่องจำนวนกับการคิดในใจ ด้วยการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และคิดในใจ ด้วยการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการคิดในใจของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 8 จำนวน 413 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 183 คน กลุ่มควบคุมจำนวน 230 คน และครูเข้าร่วมในการศึกษาจำนวน 6 คน กลุ่มทดลองใช้ชุดการสอนจำนวน 83 บทเรียน เรื่อง จำนวน กลุ่มควบคุมใช้การสอนตามปกติ ผลการศึกษาพบว่า ชุดการสอน

ที่ใช้มีผลทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.01 ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มทดลองว่า มีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยในกระบวนการคิดในใจของนักเรียนก่อนและหลังการสอน โดยใช้ชุดการสอน

สัทเทอร์ฟิลด์ (Satterfield, 2001, Abstract) ได้ทำการศึกษาการใช้ชุดการเรียนเรขาคณิต โดยใช้โปรแกรม Sketchpad version 3 เป็นโปรแกรมที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้คอมพิวเตอร์เป็นสื่อให้เห็นถึงโครงสร้างของวิชาเรขาคณิตและเป็นสื่อที่จะอธิบายการเรียนในห้องเรียน ซึ่งผลการใช้ชุดการเรียน พบว่า ช่วยให้นักเรียนเกิดการพัฒนาคิดในรูปแบบทางเรขาคณิต และเป็นสิ่งที่สร้างความถูกต้องแม่นยำในการคิดของนักเรียนด้วย

กิติยานุสันต์ (Kitiyanusan, 2004) ได้ทำการศึกษาวิจัยปฏิบัติการโดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และใช้รูปแบบการสอนแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่พัฒนาให้นิสิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา มีทักษะการตั้งคำถาม งานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยคุณภาพ โดยทำการศึกษาเป็นเวลา 2 ภาคเรียน ผู้วิจัยฝึกให้นิสิตตั้งคำถาม และถามคำถาม โดยบูรณาการไปในกิจกรรมการเรียนรู้ ผลการวิจัย พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นเทคนิคที่ช่วยพัฒนากระบวนการคิด การเรียนรู้ และการตั้งคำถาม

งานวิจัยภายในประเทศและต่างประเทศดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยเห็นความสำคัญของการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นแนวคิดหลักในการจัดกิจกรรม และกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะทางสังคม และเจตคติ ของการเรียนรู้กลุ่มการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่องจังหวัดนครนายก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4